

XXXI. OTDK Biológia Szekció

ARIZONA ÉLETMENET TESZTBATTÉRIA: ELŐTESZTELÉS

Kóródi Kitti, Mácsai Villő, Zsadányi Zsuzsa

SZTE BTK Pszichológia szak
3. évfolyam

SZTE BTK Pszichológiai Intézet
Dr. Tisljár Roland

2012. november 21.

Tartalomjegyzék

Összefoglaló.....	2
Arizona Életmenet Tesztbattéria: Előtesztelés	3
Az életmenet stratégia és a fitness	3
Az életmenet stratégia szelekcionista modellje	4
Környezeti és egyéb tényezők hatása az életmenet-stratégiára	5
Az életmenet-stratégia mérése	10
Módszerek	11
Résztevők.....	11
Vizsgálat leírása és vizsgálati eszközök	11
Az eredeti mérőeszköz.....	11
Statisztikai eljárás	12
Eredmények	13
Feltáró faktoranalízis	14
Megerősítő faktoranalízis	28
Megvitatás	34
Módszertani áttekintés	34
A faktorstruktúra áttekintése.....	34
Szakirodalmi áttekintés és kapcsolódó témakörök	35
Korlátozások	37
Konklúzió	37
Felhasznált irodalom	38

Összefoglaló

Dolgozatunkban a Figueredo és munkatársai (2007) által kidolgozott, nyolc skálából álló kérdőívének (The Arizona Life History Battery) magyar nyelvre lefordított változatának előtesztelését mutatjuk be, amely az életmenet stratégiák viselkedéses és kognitív vonatkozásairól ad információt. Célunk a teszt feltáró és konfirmáló faktoranalízisének és belső megbízhatóságának vizsgálata, valamint későbbi magyarországi validálása, mivel a teszten egyénileg elért pontszámok összesítéséből meghatározott, úgynevezett K-faktor kontinuum mentén képet kaphatunk az egyénre jellemző életmenet stratégiát illetően, azaz a szexuális, reprodukív, szülői és szociális szokásairól. A magyar tesztet összesen 231 fő (55 férfi és 176 nő) töltötte ki online és offline formában, életkoruk 9 és 64 év közötti intervallumra tehető (átlag: 25,77; SD: 10,322). Az eredeti skálabeosztás alapján kiszámított, a belső konzisztenciát mutató Cronbach-alfa értékek mindenhol 0,8 fölött vannak. A feltáró és konfirmáló faktoranalízis alapján a 199 itemből (tétel) 32 törlésre javasolt. A teszt belső megbízhatósága eredményeink alapján megfelelő, azonban validitásának mérése csak a későbbi mintabővítés esetén lehetséges.

Kulcsszavak: életmenet-stratégia, K-faktor, feltáró faktoranalízis, konfirmáló faktoranalízis

Arizona Életmenet Tesztbattéria:

Előtesztelés

Az evolúciós pszichológiai irányultságú kutatásokban döntően az univerzálisan jellemző humán mentális adaptációk feltárása mellett az utóbbi évtizedben egyre inkább előtérbe került az egyéni különbségek vizsgálata. A kutatások egyik jelentős irányvonala a populációbiológiából ismert életmenet-stratégia, amely az egyének közötti különbségeinek okait és következményeit keresi. Az egyéni életmenet-stratégiák konzisztens és koherens mérésére dolgozták ki Figueredo és munkatársai (2007) a *The Arizona Life History Battery (ALHB)* nevű átfogó, több skálából álló tesztbattériát, amely az életmenet stratégiák viselkedéses és kognitív mutatóiról közöl információt (Figueredo, Vásquez, Brumbach, & Schneider, 2007).

Az életmenet-stratégia és a fitness

A Charles Darwin által megalkotott természetes szelekció fogalma szerint az egyedek különböző örökölt jellegekkel rendelkeznek, az egyes populációkon belül az egyedek számbeli aránya pedig folyamatosan módosul a túlélési és szaporodási siker egyéni különbözőségeitől függően. Ez a számbeli arányváltozás vezet el a természetes szelekció melléktermékének, az adaptációk (alkalmazkodásra képes sajátságok) kialakulásához (Mátics & Hoffmann, 2010).

A Rushton (1985) által kidolgozott, természetes szelekción alapuló általános evolúciós elméleten belül az életmenet-elmélet az evolúciós biológia egy középszintű elmélete, amely a bioenergetikai és az anyagi erőforrásokból származó nyereségek egyéni felhasználási módjának stratégiáit írja le. Eredetileg MacArthur és Wilson (1967) alkotta meg az életmenet-elméletet, azonban míg az előbbi szerző a fajok szintjén alkalmazták elméletüket, addig Rushton (1985) már a humán fajra is érvényesnek találta ezt az teóriát. Shennan (2002) az előzőekben említett életmenet-stratégiákat a különböző, úgynevezett fitness-komponensek között helyezi el, ahol a fitness (rátermettség) az egyed evolúciós értelemben vett alkalmasságát jelenti (például kalória és a tápanyag a növekedést szolgálja, ellentétben a reprodukcióval). A fitness megmutatja a populáció egyes geno- és fenotípusú egyedeinek sikerességét a következő generáció kialakításában.

Az életmenet-stratégia elmélete szerint az egyedek a fitness növelése érdekében folyamatos döntéshozatalra kényszerülnek azzal kapcsolatban, hogy a rendelkezésükre álló erőforrásokat hogyan használják fel túlélésük és szaporodásuk növelése érdekében. Ez a döntéshozatal az aktuális erőforrások függvényében az elérhető internális és externális információk feldolgozásán keresztül valósul meg. A döntés alapvetően két dimenzió, a szomatikus és a reprodukív ráfordítás között helyezkedik el (Voland, 1998), melyek számszerűsített értékének szorzata adja meg a fitnesszt (Mátics & Hoffmann, 2010). A szomatikus erőfeszítések minden olyan viselkedést magukba foglalnak, amelyek révén az egyed saját magáról gondoskodik, életben maradását elősegíti, valamint arra törekszik, hogy fenotípusát a lehető legjobb állapotban tartsa. A reprodukív ráfordítások az utódnemzéssel összefüggő erőforrás-felhasználást jelentik, melyek szintén két területen oszlanak meg: a párválasztás és az utódgondozás területein. A párválasztásba fektetett erőforrások arra irányulnak, hogy az egyed párt (szexuális partnert) találjon magának és/vagy megtartsa az utódok életésélyeinek javítása, közös felnevelése céljából. E mellett az utódgondozásba fektetett erőforrások alapján az egyén az utóddal vérszerinti (genetikai) rokonságban lévő személyeket is támogatja erőforrásaival, biztosítva ezzel számukra a jobb túlélési esélyeket (Shennan, 2002).

Az életmenet-stratégia szelekcionista modellje

MacArthur és Wilson (1967) eredeti, populációbiológiai kiindulású elmélete szerint a fajok tehát az eltérő környezeti feltételekhez való alkalmazkodás kényszere miatt más-más életmenet stratégiákat követnek. A fajokat a kutatók egy úgynevezett r-K (rapid-Konstans) kontinuumon helyezték el, melyen belül a fajok egymáshoz képest való elhelyezkedése relatív kategorizálásra ad lehetőséget. A jellemzően K-szelektált fajok stabil, bejósolható környezetben élnek, hosszabb élettartam jellemzi őket, a szexuális érettséget később érik el. Kevesebb utódot hoznak a világra, akiket magas szülői gondozásban részesítenek (pl. elefánt). Az r-szelektált fajok viszont változó, instabil körülményekhez adaptálódtak, rövid élettartam, korai szexuális érés és magas utódszám jellemzi őket, a szülők pedig keveset invesztálnak az utódgondozásba (pl. házi egér).

Rushton (1985) megállapítása szerint az emberi faj szélsőségesen K-szelektált, azaz a lassabb életmenetet követő fajok közé sorolható. A fajok közötti összehasonlításban tehát

lassabb életmenet jellemzi az embert, de a modell az emberi populációk és egyedek közötti különbségek leírására is kiterjeszthető. Az egyénre jellemző életmenet stratégiát számos tényező alakítja, így az egyének az őket ért különféle biológiai, viselkedési és kulturális hatások függvényében más-más pozíciót foglalhatnak el a lassú és a gyors életmenet-stratégia kontinuumán. Ilyen befolyásoló hatás lehet a család (szülések között eltelt idő, testvérek száma, szülői ráfordítás stb.), az egyéni sajátosságok (élethossz, testméretek, intelligencia, stb.), a populáció jellemzői (környezet kiszámíthatósága, populációméret, stb.), valamint a társadalmi rendszer sajátosságai (társadalmi szervezettség, altruizmus, stb.) (Pianka, 1970; Wilson, 1975; Barash, 1982).

Környezeti és egyéb tényezők hatása az életmenet-stratégiára

Akárcsak az állatvilágban, az emberi faj életmenet stratégiájára is hatással vannak a fejlődés és növekedés alatt tapasztalt környezeti feltételek. A fejlődésre bizonyítottan hatást gyakorló környezeti dimenziók egyike a környezet keménysége és kíméletlensége (harshness), melyet többek között a betegségek és halálozások arányával, az erőforrások hiányával, extrém éghajlati feltételekkel lehet jellemezni. A másik jelentős környezeti dimenzió a bejósolhatóságot foglalja magában, melyet leginkább az adaptív viselkedések következményeinek kiszámíthatóságával lehet jellemezni (Winterhalder & Leslie, 2002).

Brumbach, Figueredo és Ellis (2009) kutatásukban a serdülők és fiatal felnőttek életmenet stratégiáját vizsgálták meg, kiemelve a környezet hatásait. A környezet kíméletlenségét olyan cselekedetek gyakoriságaként operacionalizálták, amelyek akár halállal is végződhetnek (például lövöldözés). A környezet bejósolhatóságának mutatói az egyén életében bekövetkező, negatív kimenetelű változások voltak. Hipotézisük az volt, hogy azok az egyének, akik keményebb környezetben nőttek fel, gyorsabb életmenet stratégiát fognak követni a serdülőkorban és a fiatal felnőtt éveik alatt – tehát a serdülőkori életmenet-stratégia jól előre fogja jelezni a fiatal felnőttkori stratégiát.

Az eredmények szerint a lassabb életmenet stratégiát követő tinédzserek stabil környezeti feltételek között nőttek fel. Mivel a környezet relatív biztonságossága és stabilitása miatt erőforrásaikat szomatikus fejlődésükre költötték, ezért jobb egészségügyi állapottal rendelkeztek. A korai reprodukció ilyen helyzetben nem lenne adaptív és optimális felhasználása

a rendelkezésre álló erőforrásoknak, szemben a szomatikus ráfordításokkal. Ezt a feltételezést támasztotta alá a fenti vizsgálat eredménye is, mivel a stabil környezetben felnőtt fiatalok szexuálisan zárkózottabbak voltak, nem váltogatták gyakran partnereiket. Kedvezőtlen körülmények között viszont a szomatikus ráfordítás nem adaptív, hiszen a késleltetett reprodukció azt a veszélyt rejti magában, hogy az egyén nem éri meg a szaporodóképes időszakát, nem lesznek saját leszármazottai.

Több vizsgálat is megerősítette, hogy azok a gyerekek, akik 10-14 éves koruk előtt az anyagi hiányt tapasztaltak és szüleikkel elutasító, negatív kapcsolatuk volt, több antiszociális és szabályszegő viselkedést mutatnak kamaszkorban, alacsonyabb az iskolai végzettségük és korábban kezdik el nemi életüket (reprodukcióra helyezik a hangsúlyt). Előbb házasodnak, és gyakoribb a válás is, mint azok körében, akik harmonikus és stabil családi környezetben nőttek fel (Bereczkei & Csanaky 2001, Chisholm 1999).

A környezeti feltételeken túl egyéb tényezők is befolyásolhatják az életmenet-stratégia alakulását, melyek eltérő minőségben való megjelenése – a környezet tényezőivel egyaránt- adja meg az életmenet-stratégia egyéni szinten kiszámított K-faktorát.

Az életmenet-elmélet alapvetően a párkapcsolatban résztvevő felek egymáshoz való kötődését és az kommunikációját veszi figyelembe. Olderbak és Figueredo (2009) azt a hipotézist állította fel, miszerint nem a kötődés és a kommunikáció határozza meg a párkapcsolat minőségét, hanem a felek életmenet-stratégiája van hatással a kötődés minőségére és a kommunikációra. Az egyén párkapcsolataira nagy befolyással van a szülői befektetés: ha az apa is jelen van a nevelésnél, a felnőtt gyermek nagyobb eséllyel lesz képes hosszú távú és biztonságos kapcsolatot kialakítani (Dare & Harpeding, 1982).

Chisolm (1996) kötődésemélete szerint a nem biztonságosan kötődő, közeli kapcsolatokat elől menekülő egyének gyorsabb K-stratégiát követnek: számos szexuális partnerük van, több gyermeket vállalnak, akik számára kevés törődést nyújtanak- tehát inkább a mennyiségi, mintsem a minőségi reprodukciót választják. Belsky (1997) ezt kiegészítette a biztonságosan kötődő egyének feltételezett életmenet-stratégiájával: a szoros és hosszú távú párkapcsolatokat preferálják, és sikeresebbek is a kapcsolat fenntartásában, erőforrásaikat inkább a minőségi reprodukcióra fordítják.

A kötődési stílus nagy hatással van a támogató kommunikációs attitűdre, ami többek között meghatározza a felek párkapcsolati elégedettségét (Koski & Shaver, 1997). Anders és Tucker (2000) szintén kapcsolatot mutatott ki a kötődési stílus és a párkapcsolati elégedettség között. Azok az egyének, akik elkerülő vagy aggódó kötődési mintázatot mutattak, kevesebb támogatást adtak és vártak el a partnertől, problémamegoldási képességük pedig alacsony volt.

Olderbak és Figueredo (2008) kutatási eredményei szerint a párkapcsolati elégedettséget alapvetően a felek hasonló életmenet-stratégiája határozza meg. Ha mindkét fél biztonságosan kötődött szüleihez, akkor mindketten hasonló kommunikációs stílussal rendelkeznek, aminek segítségével hatékonyabban tudják megoldani a kapcsolat alatt felmerülő problémákat. Gyermekvállalás esetén lehet számítani mindkét szülő erőforrásaira és támogatására, ami által az utód biztonságos környezetben nőhet fel és vélhetően maga is a lassú K-stratégiát fogja követni.

Az életmenet-stratégia szempontjából a párkapcsolati kötődésen és kommunikáción túl fontos szerepe van a kockázatvállalásnak is. Wang, Kruger és Wilke (2009) evolúciós szempontból 5 kockázatvállaló magatartást igénylő területet határozott meg: csoporton belüli vetélkedés, csoporton kívüli vetélkedés, környezeti kihívás, szaporodás és reprodukció.

Wang és munkatársai (2009) kutatásukban figyelembe vették a vizsgálati személy nemét, életkorát, születési sorrendben elfoglalt helyét, testvérei számát, emellett szülői státuszát, a tervezett utódok számát és az elvárt élethosszt. Hipotézisük szerint a gyermeket nevelők és az idősebbek mutatnak kevésbé kockázatvállaló, szélsőséges esetben kockázatkerülő attitűdöt. Az eredmények szerint a nők minden területen kevésbé kockázatvállalóbbak, mint a férfiak. A jelenlegi szülői szerep és a több gyermek vállalásának terve csökkentette a kockázatvállaló hajlandóságot, mivel az esetleges elhalálozás esetén nincs lehetőség további utódok létrehozására, illetve a már meglévő utódoknak szülői gondoskodás nélkül csökken a túlélési-, és ebből következően a reprodukív esélye.

Az említett kutatási eredmények alapján megállapítható, hogy a felelősségteljes kockázatvállaló magatartás alapvetően a lassabb, míg a rövid távú gondolkodás és az extrém mértékű kockázatvállalás a gyorsabb életmenet- stratégiát követő egyénekre jellemző (Figueredo et al., 2006). A szülők, az elsőszülöttek, az idősebbek és a nők inkább az utóbbi stratégiát, míg a fiatal férfiak, a kevesebb megélt évre számítók és az utószülöttek inkább az előbbit követik.

Az életmenet stratégiát nagyban befolyásolják a korai, gyermekkori élmények. A normál családi szocializáció feltétele mindkét szülő gondoskodása, ugyanis, ha csupán az egyik szülő van jelen, a gyermek eltérő reprezentációkat fog kialakítani az apai és anyai szerepről. Tehát, ha a gyermek részére csak az egyik szülő kínál erőforrásokat, akkor az módosíthatja a gyermek reprodukív stratégiáját. Szintén meghatározó lehet a kötődés minősége, valamint a családi körülmények megváltozásának időpontja is. A szülő elérhetőségének a hosszú távú életmenet stratégiákra gyakorolt hatása szempontjából az 5-7 éves kor bizonyul szenzitív periódusnak (Belsky, Steinberg, & Draper, 1991).

Azok a lányok, akiknek biztonságos kapcsolatuk van az édesapjukkal, kevésbé kezdeményeznek a szexuális kalandokat illetően, párkapcsolataikban pedig inkább az állandóságot keresik. Az apa nélkül felnőtt lányok viszont nem számíthatnak az apa jelenlétére, az apai gondoskodásra, ezért korai tapasztalataik következtében a korai érés, az alkalmi szexualitás és a gyakori párváltás lesz jellemzőbb (Belsky et al., 1991). Ellis (2004) kimutatta, hogy az apa nélkül felnövő lányoknál korábban, kb. 12 éves korban jelentkezett az első menstruáció (a menarché időpontja korrelált az apa nélkül töltött évek számával és az első 5 évben nyújtott apai támogatással), és még a mostohaapa jelenléte sem pótolta az édesapát.

Quinlan (2003) szerint a szülőtől való elválás időpontja és a gyermekkor alatt tapasztalt változások száma egyértelműen előre jelezte a menarché (első menstruáció), az első szexuális közösülés és az első terhesség időpontját. Azoknál a nőknél, akik 0-6 éves korban élték át az egyik szülő elvesztését, kétszer nagyobb volt az esély a korai menarchéra, a korai szexuális életre pedig négyszer nagyobb. A megnövekedett szexuális aktivitás miatt két és félszer nagyobb a kockázata a korai terhességnek a normál családban felnőtt nőkhöz képest.

A korábban említett tényezőktől kissé eltérő adaptivitásának jellegében, de az életmenet-elmélet alakításában szerepet játszik az altruizmus is, melynek általánosan elfogadott meghatározása, hogy az altruista viselkedés magában foglal minden olyan magatartásformát, amikor az egyik egyed látszólag a „saját kárára” segítséget nyújt egy másik egyednek olyan helyzetben, amelyben a kapott segítség előnnyel jár a másik fél számára (Van Vugt & Van Lange, 2006; Heinrich & Heinrich, 2007). Birkás Béla (2010) szerint a darwini szelekcionista modell keretein belül viszont nehezen lehet értelmezni azt, hogy egy olyan jelleg, mint az altruizmus, hogyan maradhatott fenn az emberi viselkedésben, ha működésével az egyén „saját

kárára” segít másoknak. Ha a szelekciós elképzelést vesszük alapul, akkor az alternatív önző viselkedés javára kellene, hogy működjön a szelekció. Az altruista viselkedés adaptivitásának látszólagos paradox jellegére az adhat magyarázatot, hogy a segítő személy veszteségét ellensúlyozza valami, ami végül az ő javát szolgálja.

Az életmenet-elmélet azzal magyarázza az altruizmust, hogy az önzetlenség - együttműködés hosszú távon előnyöket biztosít a túlélés és a szaporodás kapcsán egyaránt. Az altruisztikus viselkedés segíthet a csoporton belüli pozíció megtartásában és javításában, növeli a mások általi segítségnyújtás esélyét, pozitív énképhez és önértékeléshez vezet, és a vonzerő emelésén keresztül növeli a hosszú távú párkapcsolatok kialakításának esélyét (Gladden, Figuredo, & Snyder, 2010). Az altruizmus, mint tulajdonság ennek megfelelően inkább a lassú, hosszú távú befektetéseken alapuló életmenet stratégiát követő egyéneknél figyelhető meg.

Az életmenet-elmélettel kapcsolatos kutatási eredmények bebizonyították, hogy az egyén életmenet-stratégiája nagyban összefügg a személyiséggel is. Ez a megállapítás - a személyiségtényezők egyedi kombinációiból fakadóan- egyben választ adhat a stratégiák sokféleségére is.

Figuredo, Vásquez, Brumbach, Sefcek, Kirsner és Jacobs (2005) különböző tesztskálákat alakított ki azzal a céllal, hogy megvizsgálják a különböző demográfiai csoportok életmenet stratégiáinak eltéréseit. A dimenziók az apai befektetés mértékét, a párkapcsolatok minőségét, a szaporodási stratégiát, a machiavellista magatartást és a kockázatvállaló viselkedést mérték. Emellett használtak személyiségteszteket is: NEO-FFI (Costa & McCrae, 1992), Eysenck-személyiségteszt (Eysenck & Eysenck, 1975) és a Zuckerman-Kuhlman-féle személyiségteszt (Zuckerman, Kuhlman, Joireman, Teta, & Kraft, 1993). A személyiségtesztek skáláit faktoranalízis segítségével 3 dimenzióba integrálták: neuroticizmus (Big N), extraverzió (Big E) és pszichoticizmus (Big P). A K-faktor negatívan korrelált a Big N-nel (-0,24) és a Big P-vel (-0,67); mindemellett korrelációt mutatott az extraverzióval is (0,12). Tehát minél magasabb pontszámot ér el az egyén a pszichoticizmust, illetve a neuroticizmust mérő skálákon, annál inkább feltételezhető, hogy az egyén gyors életmenet stratégiát követ. Nem találtak szignifikáns korrelációt a K-faktor és az életkor között, de megállapították, hogy a férfiak átlagpontszáma alacsonyabb volt, mint a nőké. Ez az eredmény alátámasztja azt a tényt, hogy a férfiak hajlamosabbak a már korábban is említett rövid távú kapcsolati preferenciára, mint a nők.

Az életmenet stratégiák objektív mérése kulcsfontosságú az egyéni különbségek feltérképezésekor. A mérés két lehetséges útja a közvetett és közvetlen feltárás. Közvetett mérésre alkalmasak a már létező, az életmenet-stratégiát nagyban befolyásoló tulajdonságok mérésére irányuló pszichológiai tesztek. Eisenberg és munkatársai (2007) kutatásukban a szocioszexuális viselkedést, míg Hill és munkatársai (1997) az elvárt élettartamot használták az életmenet-stratégia indikátoraként. Az egyénre jellemző életmenet-stratégia közvetlen mérésére eddig két kérdőívet fejlesztettek ki: az Arizona K-tesztbattériát (Figueredo et al., 2005) és a Magas-K Stratégia Skálát (Giosan, 2006).

A Magas-K Stratégia Skála 23-26 itemből áll, amelyek inkább a fizikai egészségre és a vonzerőre fókuszál. Minél több pontot ér el a kitöltő, annál inkább mutatja a szomatikus erőforrások meglétét, ezáltal a lassú élettörténeti stratégia jellemzőit pl. lassú szexuális érést és nagymértékű szülői befektetést (Giosan, 2006).

Az Arizona Életmenet Tesztbattéria összesen 8, már korábban is használt skálát tartalmaz. A skálák létrehozásához a MIDUS (Midlife Development in the United States) amerikai felmérésből származó eredményeket is felhasználták. A felmérés Amerikában készült egy nagy, reprezentatív, serdülő- és késő felnőttkor közötti mintán, melynek fókuszában a viselkedési faktorok azonosítása állt, melynek révén átfogó képet lehet alkotni a középkorú amerikaiak jóllétéről és egészségi faktorairól. Az Arizona Életmenet Tesztbattériában továbbá felhasználták Figueredo és munkatársai (2007) Brennan, Clark és Shaver (1998) Közvetlen Kapcsolatok Élményei (Experiences in Close Relationships, ECR) kérdőívét is. A tesztbattériában elért pontszámokat összesítve a kutatók kialakítottak egy olyan látens változót (K-faktor), amely integráltan, egy kontinuumon elhelyezkedve ad képet az egyénre jellemző életmenet stratégiáról, így áttételesen az egyed szexuális, reprodukív, szülői és szociális szokásairól. A továbbiakban azokat a változókat és befolyásoló körülményeket részletezzük, amelyek az Arizona Életmenet Tesztbattériában szerepelnek.

Módszerek

Résztvevők

A kutatás során 231 résztvevő töltötte ki az Arizona Életmenet Teszbattéria (ALHB - Arizona Life History Battery) skáláit (55 férfi és 176 nő). A válaszadók 9 és 64 év közöttiek voltak (átlag: 25,77, szórás:10,322). Iskolázottság tekintetében 7 fő egyetemi, 42 fő főiskolai, 46 fő felsőfokú, 23 fő érettségi, 94 fő szakmunkás, 4 fő 8 általános, 15 fő kevesebb, mint 8 általános elvégzett évvel rendelkezik. A családi állapot a következő módon oszlott meg: 91 fő egyedülálló, 104 fő kapcsolatban, 30 fő házas, 6 fő pedig elvált.

A résztvevők önkéntesen, anonim módon töltötték ki a kérdőívet, anyagi ellenszolgáltatást nem kaptak, a felmérés körülményeiről és a pontos instrukciókról pedig tájékoztattuk őket. Az etikai szabályokat betartottuk, a személyes adatokat csak az általunk meghatározott módon dolgoztuk fel, nyilvánosságra azok nem kerültek.

Vizsgálat leírása és vizsgálati eszközök

A kérdőívet online és offline módon töltötték ki a vizsgálati személyek. A válaszadóktól demográfiai adatokat is gyűjtöttünk, amely a nem, kor, végzettség, gyermekeinek száma és születési ideje, általános egészségügyi állapot adatait jelentette. Ezt a kérdőív kitöltése követte, mely átlagosan 25-30 percet vett igénybe. Az online kérdőívet a Google Drive szolgáltatás segítségével szerkesztettük meg, ezután pedig közösségi oldalakon és e-mailen keresztül terjesztettük. A papíralapú, offline kérdőívek főként saját családi, baráti és ismerős köreinkben kerültek kitöltésre.

Az eredeti mérőeszköz

Az Arizona Életmenet Tesztbattéria 199 tételből áll, amely 8 skálát foglal magába: a *MINI-K* skála 20; a *Megérzés, tervezés, kontroll* skála 20; az *Anyával/ Apával való kapcsolat minősége* skála 26; a *Kapcsolat a családdal és az általuk nyújtott támogatás* skála 15, *Kapcsolat a barátokkal és az általuk nyújtott támogatás* skála 15; a *Család által nyújtott támogatás* skála

30; a *Közvetlen kapcsolatok élményei* skála 36; az *Önzetlenség skála* 50 (alskálái: a *Gyermekeim felé mutatott önzetlenség* skála 8, a *Rokonság felé mutatott önzetlenség* skála 7, a *Barátok felé mutatott önzetlenség* skála 14, a *Közösség felé mutatott önzetlen viselkedés* skála 20 itemből áll) és a *Vallás* skála 17 tételből áll.

A skálák egy része 4 (az Anyával/Apával való kapcsolat minősége skála esetében 0- Egyáltalán nem, 1- Kicsit, 2- Valamennyire, 3- Nagyon; a Kapcsolat a családdal és barátokkal és a Család és barátok által nyújtott támogatás skáláknál 0-Soha, 1- Néha, 2- Esetenként, 3- Sokszor), illetve 7 fokú Likert-skálán mérnek (-3- Egyáltalán nem értek egyet, -2- Nem értek egyet, -1- Részben egyetértek, 0- Nem tudom, 1- Részben egyetértek, 2- Egyetértek, 3- Teljes mértékben egyetértek).

Statisztikai eljárás

Az angol nyelvű The Arizona K-Battery Testet első körben lefordítottuk magyar nyelvre, majd visszafordítottuk a Beaton, Bombardier, Guillemín és Ferraz (2000) módszertani feltételek alapján angol nyelvre. Ezt követően egyeztetve az eredeti és a visszafordított angol kérdőívet kaptuk meg az általunk használt Arizona Életmenet Tesztbattériát.

Az adatok kiértékeléséhez az SPSS for Windows 15.0.0 és az SPSS AMOS 20.0 programokat használtuk. Az SPSS segítségével megnéztük az eredeti skálabeosztás alapján a magyar teszt belső megbízhatóságát, melyeket a Nunnally (1978) által megállapított minimum 0.7-es értékhez viszonyítottuk.

Habár a minta nagysága 300 fő alatt van, a további adatfelvétel sikeressége miatt a skálákon külön-külön feltáró és megerősítő faktoranalízist (EFA) végeztünk. Előbbit az SPSS 15.0 program segítségével határoztuk meg a faktorok struktúráját megállapítása végett. Az EFA-k főfaktorelemzés (Principal Axis Factoring - PAF) és direct oblimin forgatás segítségével (delta = 0) lettek számolva. Tabachnik és Fidell (2001) irányelveinek megfelelően, egy tétel minimum töltésének meg kellett haladnia a 0,32-es értéket, keresztöltése pedig nem lehetett 0,2-nél magasabb egyszerre két faktoron.

A megerősítő faktoranalízis (CFA) a covariance matrices, az eredmények pedig a maximum-likelihood becslés segítségével lettek kiszámítva. Bizonyos alkalmassági mutatók is megállapításra kerültek, úgy, mint RMSEA (root mean square error of approximation), CFI

(comparative fit index), TLI (Tucker-Lewis index). Hu és Bentler (1999) javaslatai alapján az elfogadható modellilleszkedés a következő kritériumokhoz van kötve: RMSEA (≤ 0.06), CFI (≥ 0.95), TLI (≥ 0.95).

Eredmények

Bár célunk elsősorban nem az egyéni eredmények értékelése, az egyéni K-faktor pontszámai a következőképpen alakultak: kiszámításához először az egyes skálákon jelölt válaszokat átlagoltuk, majd standardizáltuk (z érték). A 8 skála standardizált átlaga adta a K-faktor pontszámot. Minél nagyobb értéket ér el ezen az egyén, annál inkább lassú életmenet stratégiát követ. A jelenlegi mintán a K-faktor pontszám átlaga 0,00, szórása 0,59. Minimum értéke -1,68, maximum értéke pedig 1,81. Az értékek átlaga és normál eloszlása alapján megállapíthatjuk, hogy a populáció életmenete kiegyenlített a gyors-lassú kontinuum mentén.

A teszt belső megbízhatóságának értékeit az 1. táblázat szemlélteti, melynek alapján elmondható, hogy megfelelnek az elvárt kritériumoknak, hiszen az értékek mind eléri a Nunnally (1978) által meghatározott 0,7 –es értéket.

Skálák	Cronbach-alfa (Belső konzisztencia érték)
MINI-K	0,798
Megérzés, tervezés, kontroll	0,891
Anyával-apával való kapcsolat	0,889
Családdal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás	0,87
Barátokkal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás	0,860
Közeli Kapcsolatok Élményei	0,856
Önzetlenség	0,915
Vallás	0,947

1. táblázat: A skálák Cronbach-alfa értékei

Feltáró faktoranalízis

Megérzés, tervezés és kontroll

A Megérzés faktor kérdései arra irányulnak, hogy a múltban megszerzett tapasztalatokat mennyire tudja hasznosítani az egyén jelenlegi helyzetében, míg a Tervezés kérdéskör a jövőre vonatkozik. A Kontroll faktorba problémamegoldásra irányuló állítások szerepelnek.

A feltáró faktoranalízis alapján az eredeti modellben összesen öt faktor sajátértéke nagyobb volt, mint 1. Az öt faktor a teljes variancia 55,333%-át magyarázták, ám csupán 3 faktor kialakítása tűnt indokoltnak. Először a 0,32-nél kevesebb faktortöltéssel rendelkező tételt töröltük, ez a 9. kérdés volt. A keresztöltés a 2., a 3., a 4., 15., 18. és a 19. tételnél érte el a 0,2-t. Ezeket a tételeket eltávolítva a modell a variancia 52,851 %-át magyarázza. Az EFA utáni struktúra a 2. táblázatban látható.

Tételek	Faktorok		
	Megérzés	Tervezés	Kontroll
7. Próbálom megérteni a velem történt dolgokat.	0,863		
6. Miután valami rossz dolog történik, elgondolkozom, hogyan akadályozhattam volna meg.	0,683		
8. Mindig vannak utólagos felismeréseim a dolgok végkifejletével kapcsolatban.	0,582		
14. Úgy vélem, hogy valami nehéz szituációból is tanulok valami fontosat.	0,549		
5. A múltam megértése segít abban, hogy rájöjjek, mit tegyek a jövőben.	0,485		

20. Hasznosnak tartom közeljövőre vonatkozó célok kitűzését.	0,441
16. Általában meglátom egy helyzet jó oldalát, még akkor is, ha úgy tűnik, minden rosszul alakul.	-0,946
17. Még a legrosszabb szituációkban is tudok találni valami pozitívat.	-0,915
1. Képes vagyok elkerülni a kellemetlen helyzeteket, mielőtt bekövetkeznének.	-0,336
12. Mikor problémákkal kerülök szembe, nem adom fel, míg meg nem oldom őket.	-0,827
11. Még akkor is, ha sok a teendőm, megtalálom a módját annak, hogy elvégezzem az összeset.	-0,750
13. Ritkán adom fel, amit csinálok, még ha a dolgok nehezzé is válnak.	-0,694
10. Amikor egy kellemetlen helyzetbe kerülök, mindent megteszek, hogy jobba tegyem azt.	-0,447

2. táblázat - Megérzés, tervezés és kontroll

Anyával és az apával kialakított kapcsolat minősége

A biológiai édesanyára és a biológiai édesapára vonatkozó kérdéseket külön-külön elemeztük. Az anyával kapcsolatos kérdéseken lefuttatott feltáró faktoranalízis alapján összesen 3 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint egy, melyek a teljes variancia 52,648%-át magyarázták. Nem találtunk olyan tételt, melynél a faktortöltés kevesebb, mint 0,32 volt. A keresztöltés egy tételnél érte el a 0,2-t, így a 7. kérdést töröltük. Az EFA utáni modell a 3. táblázatban látható.

Tételek	Faktorok		
	Támogatás	Szabályozás	Külső kapcsolatok
3. Mennyi szeretet és gyengédséget nyújtott Önnek?	0,868		
4. Mennyi időt és figyelmet	0,811		

fordított Önre, amikor
szüksége volt rá?

1. Mennyire értette meg az
Ön problémáit és
aggódalmait? 0,792

2. Mennyire tudta 0,750
bizalmába fogadni őt az Önt
aggasztó dolgokat illetően?

11. Mennyit tanított Önnek 0,648
az életéről?

5. Mekkora erőfeszítéseket 0,547
tett azért, hogy
gondoskodjon Önről és
megfelelő nevelésben
részesítse?

6. Mennyire voltak 0,866
szigorúak a biológiai
édesanyja által felállított
szabályok?

8. Milyen szigorúan 0,546
büntette Önt?

10. Mennyire várta el Öntől, 0,503
hogy minden
tevékenységében a legjobbat
hozza ki magából?

9. Milyen mértékben 0,442
akadályozta olyan
tevékenységekben, melyek
más, a környezetében élő,
Önnel egykorú gyerekek
megtehettek?

12. Mennyire volt nagylelkű 0,933
és segítőkész a családon
kívüli személyekkel?

13. Mennyire volt nyitott és 0,748
barátságos a családon kívüli
személyekkel?

3. táblázat - Anyával való kapcsolat minősége

Az apával kapcsolatos kérdéseken lefuttatott feltáró faktoranalízis alapján összesen 3 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint 1, amelyek a teljes variancia 68,045%-át magyarázták (lásd 4. táblázat). Nem találtunk olyan tételt, amelynél a faktortöltés kevesebb volt, mint 0,32. A keresztöltés egy tételnél sem érte el a 0,2-t.

Tételek	Faktorok		
	Támogatás	Szabályozás	Külső kapcsolatok
1. Mennyire értette meg az Ön problémáit és aggodalmait?	0,921		
4. Mennyi időt és figyelmet fordított Önre, amikor szüksége volt rá?	0,899		
2. Mennyire tudta bizalmába fogadni őt az Önt aggasztó dolgokat illetően?	0,888		
3. Mennyi szeretetet és gyengédséget nyújtott Önnek?	0,814		
11. Mennyit tanított Önnek az életről?	0,736		
5. Mekkora erőfeszítéseket tett azért, hogy gondoskodjon Önről és megfelelő neveltetésben részesítse?	0,675		
6. Mennyire voltak szigorúak a biológiai édesapja által felállított szabályok?		0,926	
8. Milyen szigorúan büntette Önt?		0,824	
9. Milyen mértékben akadályozta olyan tevékenységekben, melyek más, a környezetében élő, Önnel egykorú gyerekek megtehettek?		0,653	
7. Mennyire volt következetes a szabályok betartatásával?		0,530	
10. Mennyire várta el Öntől, hogy minden tevékenységben a legjobbat hozza ki magából?		0,507	
12. Mennyire volt nagylelkű és segítőkész a családon kívüli személyekkel?			0,889
13. Mennyire volt nyitott és barátságos a családon kívüli személyekkel?			0,868
4. táblázat - Az apával való kapcsolat minősége			

Családdal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

Az családdal kapcsolatos kérdéseken lefuttatott feltáró faktoranalízis alapján összesen 4 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint 1, amelyek a teljes variancia 55,390 %-át magyarázták, ám csupán 2 faktor kialakítása tűnt indokoltnak. Az 5. táblázatban látható, hogy nem találtunk olyan tételt, melynél a faktortöltés kevesebb, mint 0,32 volt. A keresztöltés 9., a 12., a 14. és a 15. tételnél érte el a 0,2-t, így ezeket a kérdést törölnünk kellett. Ez a struktúra a variancia 47,164 %-át magyarázza.

Tételek	Faktorok	
	Általuk nyújtott támogatás	Kapcsolat
10. Az elmúlt hónapban milyen gyakran mutatták ki szeretetüket?	0,702	
7. Az elmúlt hónapban milyen gyakran mondták Önnek, hogy jól csinált valamit?	0,696	
8. Az elmúlt hónapban milyen gyakran mondták Önnek, hogy olyannak szeretik, amilyen?	0,650	
13. Az elmúlt hónapban milyen aggódtak és érdeklődtek az Ön jólléte iránt?	0,650	
6. Az elmúlt hónapban milyen gyakran segítettek Önnek elterelni a gondolatait az aggodalmairól?	0,619	
11. Az elmúlt hónapban milyen gyakran ajánlották fel, hogy elviszik valahová?	0,485	
3. Az elmúlt 12 hónapban körülbelül milyen gyakran látogatta meg őket az otthonukban?		0,926
1. Az elmúlt 12 hónapban körülbelül milyen gyakran találkozott velük?		0,845
2. Az elmúlt 12 hónapban körülbelül milyen gyakran látogatták meg Önt az otthonában?		0,757
5. Az elmúlt 12 hónapban körülbelül milyen gyakran beszélt velük telefonon vagy kommunikált az Interneten keresztül?		0,524
4. Az elmúlt 12 hónapban körülbelül milyen gyakran találkozott velük más helyszínen (pl. egy		0,507

parkban, egy bárban, egy buliban)?

5. táblázat - Családdal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

Barátokkal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

A barátokkal kapcsolatos kérdéseken lefuttatott feltáró faktoranalízis alapján összesen 3 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint egy, melyek a teljes variancia 50,053 %-át magyarázták. Nem találtunk olyan tételt, melynél a faktortöltés kevesebb, mint 0,32 volt. A keresztöltés a 4. és az 5. tételnek érte el a 0,2-t, így azokat töröltük. Az így kapott struktúra a teljes variancia 52,775 %-át magyarázza. Az EFA utáni modell a 6. táblázatban látható.

Tételek	Faktorok		
	Lelki támogatás	Materiális támogatás	Kapcsolattartás
6. Az elmúlt hónapban milyen gyakran segítettek Önnek elterelni a gondolatait az aggodalmairól?	0,874		
12. Az elmúlt hónapban milyen gyakran hallgatták meg, mikor Ön az érzéseiről beszélt?	0,807		
10. Az elmúlt hónapban milyen gyakran mutatták ki szeretetüket?	0,762		
13. Az elmúlt hónapban milyen aggódtak és érdeklődtek az Ön jólléte iránt?	0,736		
7. Az elmúlt hónapban milyen gyakran mondták Önnek, hogy jól csinált valamit?	0,721		
8. Az elmúlt hónapban milyen gyakran mondták Önnek, hogy olyannak szeretik, amilyen?	0,584		
14. Az elmúlt hónapban milyen gyakran gondoskodtak egy családtagjáról, mikor Ön nem ért rá?		0,712	

9. Az elmúlt hónapban milyen gyakran adtak Önnek pénzt?	0,644	
15. Az elmúlt hónapban milyen gyakran ajánlottak fel Önnek egy helyet, ahol lakhat egy ideig?	0,546	
11. Az elmúlt hónapban milyen gyakran ajánlották fel, hogy elviszik valahová?	0,509	
2. Az elmúlt 12 hónapban milyen gyakran látogatták meg Önt az otthonában?		0,835
3. Az elmúlt 12 hónapban milyen gyakran látogatta meg őket az otthonukban?		0,783
1. Az elmúlt 12 hónapban milyen gyakran találkozott velük?		0,468

6. táblázat - Barátokkal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

Közei Kapcsolatok Élményei

Habár a skálának már van validált magyar verziója, a faktorok eltérő csoportosítása miatt elkészítettük a fordítás egy másik verzióját is.

A párkapcsolatokban szerzett tapasztalatokat mérő kérdéseken lefuttatott feltáró faktoranalízis alapján összesen 8 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint 1, melyek a teljes variancia 48,725 %-át magyarázták, azonban csak 5 faktor kialakítása tűnt indokoltnak. A 21., 28., 29., 30. és a 36. tétel a faktortöltés kevesebb, mint 0,32 volt, így ezeket töröltük a skálából. A keresztöltés a 10., 12., 14., 16., 22., 24. és a 32. tételnél érte el a 0,2-t. Az így kapott struktúra a teljes variancia 52,456 %-át magyarázza. Az EFA utáni modell a 7. táblázatban látható.

Tételek	Zárkózottság Nyitottság és támogatás Egyedülálló félelem	4	Érzelmi bevonódás
---------	---	---	-------------------

13. Ideges vagyok, ha a partnerem túl közel 0,829

kerül hozzám.

5. Mikor a partnerem épphogy közel kerülne hozzám, elhúzódom tőle. 0,806

7. Kényelmetlenül érzem magam, ha a partnerem nagyon közel akar kerülni hozzám. 0,720

9. Kényelmetlenül érzem magam, ha meg kell nyílnom a partnerem felé. 0,717

17. Próbálok nem túl közel kerülni a partneremhez. 0,709

23. Jobban szeretek nem túl közel kerülni a partneremhez. 0,664

11. Szeretnék közel kerülni a partneremhez, de mégis távolságot tartok. 0,627

1. Jobban szeretem nem kimutatni a partneremnek, hogy mit érzek legbelül. 0,519

31. Nem okoz gondot, ha partneremtől vigaszt, segítséget vagy tanácsot kell kérnem. 0,850

33. Segít, ha szükség esetén a partneremhez fordulok segítségért. 0,839

35. Sok dolog miatt fordulok a partneremhez, beleértve a vigaszt és a megnyugtatót. 0,811

27. Általában megbeszélem a partneremmel a problémáimat és az aggodalmaimat. 0,781

25. Majdnem mindent elmondok a partneremnek. 0,763

15. Nem érzem magam kényelmetlenül, ha meg kell osztanom a személyes gondolataimat és érzéseimet a partneremmel. 0,705

3. Jó érzés, mikor közel érzem magam a partneremhez. 0,677

19. Viszonylag könnyűnek tartom azt, hogy közel kerüljek a partneremhez. 0,528

2. Aggódom amiatt, hogy elhagynak. 0,675

8. Sokat aggódom amiatt, hogy elveszítem a partneremet. 0,670

4. Sokat aggódom a kapcsolataim miatt. 0,508

6. Félek, hogy a partnereim nem fognak annyit törődni velem, mint amennyit én velük. 0,460

34. Ha a partnerem kifogásol valamit bennem, nagyon rosszul érzem magam.	0,614
18. Sok megerősítésre van szükségem arról, hogy a partnerem szeret engem.	0,486
20. Néha úgy érzem, hogy kényszerítem a partneremet arra, hogy több érzelmet és elköteleződést mutasson	-0,662
26. Úgy érzem, hogy a partnerem nem akar olyan közel kerülni hozzám, mint amennyire én szeretnék közel kerülni hozzá.	-0,578

7. táblázat - Közvetlen Kapcsolatok Élményei

Általános altruizmus

A feltáró faktoranalízis alapján az eredeti modellben összesen 11 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint egy, melyek a teljes variancia 69,657 %-át magyarázták, ám csupán 4 faktor kialakítása tűnt indokoltnak. Ez a struktúra a teljes variancia 48,603 %-át magyarázza. Először a 0,32-nél kevesebb faktortöltéssel rendelkező tételeket töröltük, ez a 23., 24., 32., 39., 40. kérdéseket érintette. A 0,2-nél nagyobb keresztöltéssel rendelkező tételeket szintén töröltük: 30, 34., 35., 36., 37. és 38. A 31. "Tagja lennék egy esküdtszéknek, ha köteleznének rá / már tagja voltam." kérdést magyarországi viszonylatban nem lehet értelmezni, így ezt a tételt is töröltük. Az eltávolítandó tételek nélkül a modell a teljes variancia 56,190 %-át magyarázza. Továbbá fontos kiemelni, hogy a mintában kevés olyan egyén szerepelt, akinek már van gyermeke, így a "Saját gyermek felé mutatott önzetlenség" alfaktorban megjelenő eredmények kis mintát reprezentálnak. Az EFA utáni modell a 8. táblázatban látható.

Tételek	Faktorok									
	A	közösség és barátok felé mutatott	Saját gyermek felé mutatott	önzetlenség	Szervezetek és társadalmi felé mutatott	Rokonok felé mutatott	önzetlenség			
17. Sok ember kér tőlem tanácsot.	0,849									
19. Gyakran fordulnak hozzám segítségért, támogatásért, stb...	0,825									
16. Vannak olyan fontos	0,785									

képességeim, amiket átadhatok másoknak.	
18. Gyakran tanítok különféle dolgokat az embereknek.	0,745
20. Jó hatással vagyok számos ember életére.	0,729
28. Remélem, hogy a jövőben nagyban hozzájárulhatok barátaim boldogulásához és jóllétéhez.	0,656
29. Sok energiát fordítok barátaim boldogulására és jóllétére mostanság.	0,646
26. Manapság nagyban hozzájárulok a barátaim boldogulásához és jóllétéhez.	0,636
27. Nagyban hozzájárultam a barátaim boldogulásához és múltbeli jóllétéhez.	0,626
25. Havi szinten sok időt fordítok az ismerőseim érzelmi támogatására (pl. szomszédok, ismerősök a templomból, stb.)	0,561
22. Befogadnám egy barátomat, ha az nem engedhetné meg magának, hogy egyedül lakjon.	0,489
21. Felnevelném egy közeli barátom gyermekét, ha az váratlanul elhalálozna.	0,465
33. Tanúskodnék a bíróságon, ha baleset szemtanúja lennék.	0,344
8. Havi szinten sok időt fordítok a gyerekeim érzelmi támogatására.	0,947
3. Mindent összevetve arra számítok, hogy a jövőben jól alakul a kapcsolatom a gyerekeimmel.	0,943
1. Mindent összevetve, mostanság jó kapcsolatom van a gyermekeimmel.	0,941
4. Sok energiát fordítok mostanában a gyerekeimmel való kapcsolatomra.	0,941

5. Mindig félreteszem a saját terveimet, ha a gyerekem gondterheltnek tűnik.	0,895
2. Mindent összevetve, régen jó kapcsolatom volt a gyerekeimmel.	0,833
6. Gyakran felhívom, üzenek vagy meglátogatom a felnőtt gyermekeimet.	0,672
7. Szívesen visszafogadnám az elvált vagy munkanélküli felnőtt gyermekemet az otthonomba.	0,671
43. Havonta sok időt töltök önkéntes munkával politikai szervezetek vagy célok szolgálatában.	0,840
49. Gyakran nyújtok pénzügyi támogatást politikai szervezetek vagy ügyek számára.	0,731
41. Havonta sok időt töltök el önkéntesként kórházban, szanatóriumban vagy más egészségügyi intézményben.	0,713
44. Havonta sok időt töltök el önkéntesként más szervezetek, ügyek vagy jótékony célok szolgálatában.	0,688
42. Havonta sok időt töltök el önkéntesként iskolában vagy más ifjúságsegítő intézménynél.	0,672
45. Gyakran járok egyesületi- vagy egyéb szakszervezeti találkozókra.	0,649
50. Gyakran adakozok egyéb szervezeteknek, ügyek vagy jótékonyági alapítványok számára (beleértve a havi, rendszeres adományokat is).	0,488
48. Gyakran adakozok egyéneknek (nem szervezeteknek), beleértve az utcán kéregető személyeket.	0,399
47. Elmegyek a legtöbb olyan csoporttalálkozóra, melyre nem a	0,375

munkám kötelez.

46. Gyakran járok sport- vagy közösségi csoportokba.	0,368
12. Havi szinten sok időt fordítok a vérrokonaim érzelmi támogatására.	-0,871
10. Gyakran hívom, meglátogatom a vérrokonaimat, vagy írok nekik.	-0,818
13. Nagyban hozzájárulok a vérrokonaim boldogulásához és jelenlegi jóllétéhez.	-0,790
15. Arra számítok, hogy a jövőben nagyban hozzájárulok a vérrokonaim boldogulásához és jóllétéhez.	-0,772
9. Mindig félreteszem a terveimet, ha a vérrokonaim levertnek tűnnek.	-0,768
14. Korábban nagyban hozzájárultam vérrokonaim boldogulásához és múltbeli jóllétéhez.	-0,694
11. Szívesen befogadnám az elvált vagy munkanélküli vérrokonomat.	-0,672

8. táblázat - Önzetlenség

Vallás

A lefuttatott feltáró faktoranalízis alapján az eredeti modellben összesen 3 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint 1, melyek a teljes variancia 73,351 %-át magyarázták (lásd 9. táblázat). Sem a 0,32-nél kevesebb faktortöltés miatt, sem pedig a 0,2-t meghaladó keresztöltés miatt nem kell kérdést törölni.

Tételek	Faktorok		
	Vallás gyakorlása	Spirituális beállítódás	Támogatás vallási szervezetektől vagy szervezetek részére
1. Nagyon vallásos ember vagyok.	0,944		

3. A vallás fontos szerepet tölt be az életemben.	0,941	
6. Mélyen azonosulok a vallási közösségemmel.	0,934	
12. Gyakran látogatok vallási szertartásokat.	0,831	
9. Gyakran látogatok vallási vagy spirituális szertartásokat.	0,718	
5. Fontos / fontos lesz számomra, hogy a gyermekeim vallásos vagy spirituális oktatásban vegyenek részt.	0,689	
8. Fontos /fontos lesz számomra, hogy a házastársam ugyanazt a vallást kövesse, mint én.	0,672	
13. Gyakran eljárók vallási közösségekbe.	0,665	
17. Gyermekkoromban a vallásnak nagy befolyása volt az otthonomban.	0,607	
7. Jobban szeretek olyan emberekkel lenni, akik ugyanolyan vallásúak, mint én.	0,592	
10. Gyakran a vallási vagy spirituális tevékenységekben keresem a megnyugvást pl. imádkozás, meditálás, vallási vagy spirituális szertartás látogatása, vagy vallási / spirituális tanítóval való beszélgetés.	0,587	
16. A bevételeim nagy részét vallási szervezetektől kapom.	0,945	
15. A bevételem nagy részét vallási szervezeteknek ajánlom fel.	0,877	
14. Gyakran kapok ingyenes támogatást vallási szervezetektől.	0,711	
4. A spiritualitás fontos szerepet tölt be az életemben.		1,019
2. Nagyon spirituális ember vagyok.		0,913
11. A mindennapi életemben meghozott döntések során gyakran elgondolkodom azon, hogy mit sug a belső spirituális énem.		0,616

9. táblázat - Vallás

MINI-K

Az eredetileg 20 kérdéses Mini-K kérdőív a fent említett skálák összességének rövidített verziója. A lefuttatott feltáró faktoranalízis alapján az eredeti modellben összesen 7 faktor sajátértéke volt nagyobb, mint egy, melyek a teljes variancia 52,348 %-át magyarázták. A 4. és a 6. tételt az alacsony faktortöltés miatt, míg az 1. tételt a magas keresztöltés miatt kellett törölni. Az így kialakított modell a teljes variancia 58,256 %-át magyarázza. Az EFA utáni modell a 10. táblázatban látható.

Tételek	Faktorok									
	Baráti kapcsolato k és Párkapcs olat	Megérzés és kontroll	Szülővel való kapcsolat	Rokonokk al való kapcsolat	Szülői attitűd	Tervezés				
18. A barátaimnak gyakran nyújtok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.	-0,894									
17. A barátaimtól gyakran kapok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.	-0,787									
16. Szoros kapcsolatot ápolok a barátaimmal.	-0,773									
19. Részt veszek a közösségem életében, melyhez szorosan kötődöm.	-0,500									
11. Egyszerre inkább egy, mint több szexuális kapcsolatot tartanék fenn.	0,732									
12. Ahhoz, hogy szexuális kapcsolatot tudjak létesíteni valakivel, szorosan kell kötődnöm hozzá.	0,610									
10. Szoros és szeretetelli párkapcsolatban élek a szexuális partneremmel.	0,468									

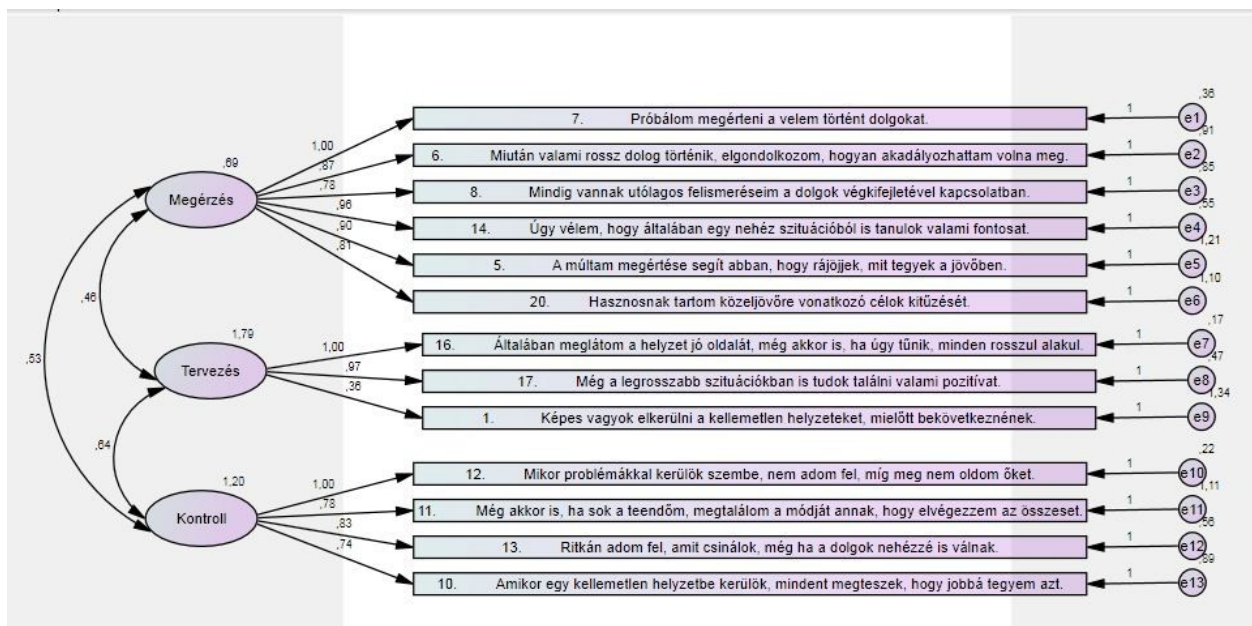
3. Gyakran meglátom a helyzet jó oldalát.	0,692	
2. Próbálom megérteni, hogyan keveredtem egy adott szituációba annak érdekében, hogy rájöjjek, hogyan kezeljem azt.	0,443	
8. Gyermekkoromban szoros és szereteteli kapcsolatom volt az édesapámmal.	0,776	
7. Gyermekkoromban szoros és szereteteli kapcsolatom volt az édesanyámmal.	0,590	
15. A vérrokonaimnak gyakran nyújtok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.	0,990	
14. A vérrokonaimtól gyakran kapok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.	0,854	
13. Szoros kapcsolatot ápolok a vérrokonaimmal.	0,757	
9. Szoros és szereteteli kapcsolatot ápolok a saját gyermekeimmal.	-0,661	
20. Gyakorlom a vallásomat, melyhez szorosán kötődöm.	-0,406	
5. Gyakran készítek terveket a jövőre nézve.	-	0,823

10. táblázat - MINI-K

Megerősítő faktoranalízis

Megérzés, tervezés, kontroll

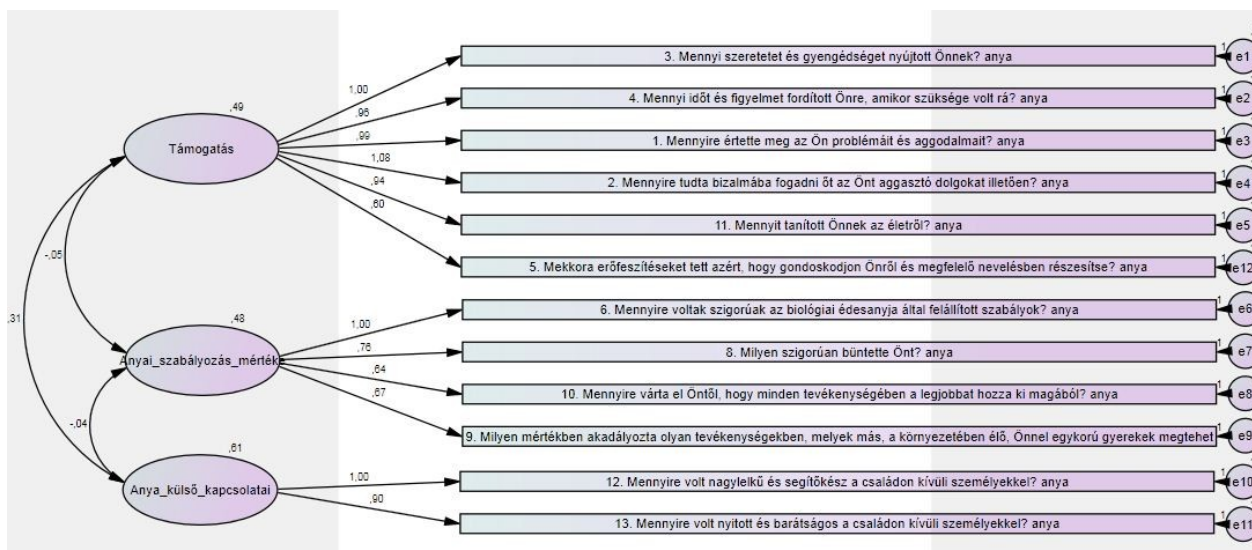
A feltáró faktoranalízis során kiesett tételek eltávolítása után a következő modellilleszkedést mértük: RMSEA = 0,07; CFI = 0,944; TLI = 0,929. A faktorstruktúra az 1. ábrán látható.

1. ábra - Megérzés, tervezés és kontroll faktorstruktúrája

Biológiai szülővel való kapcsolat

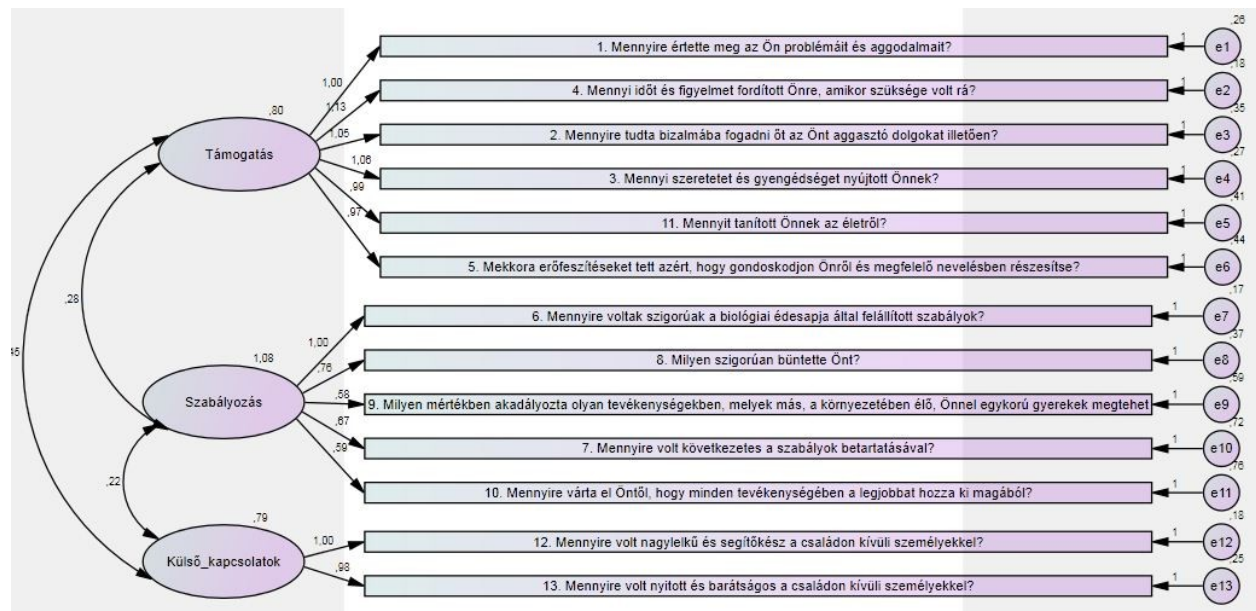
A biológiai anyával és apával való kapcsolatot külön elemeztük. A feltáró faktoranalízis során kizárt tételek nélkül a 2. ábrán látható faktorstruktúrárt kaptuk.

2. ábra - Biológiai anyával való kapcsolat

A faktorstruktúrát az alábbi mutatók jellemzik: $RMSA=0,080$, $CFI=0,933$, $TLI=0,913$.

A biológiai apával való kapcsolat faktorstruktúrája a 3. ábrán látható. A modell jellemzői megközelítik az elvárt értékeket ($RMSEA=0,097$, $CFI=0,935$, $TLI=0,918$).

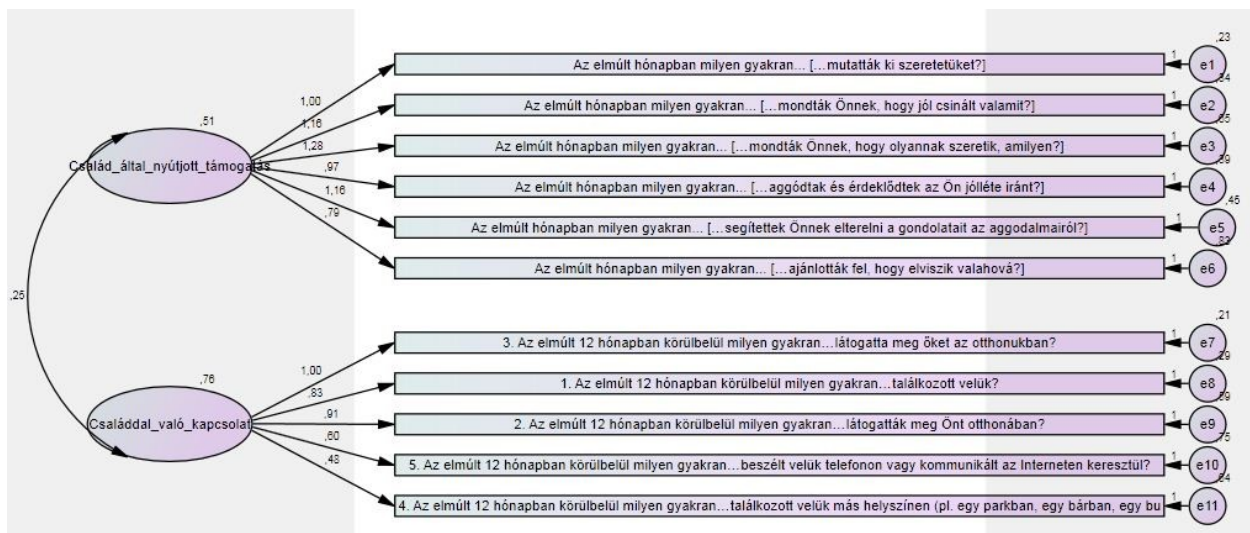

3. ábra - Apával való kapcsolat minősége

Családdal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

A feltáró faktoranalízis során törölt tételek nélkül a skála faktorstruktúrája a 4. ábrán látható.

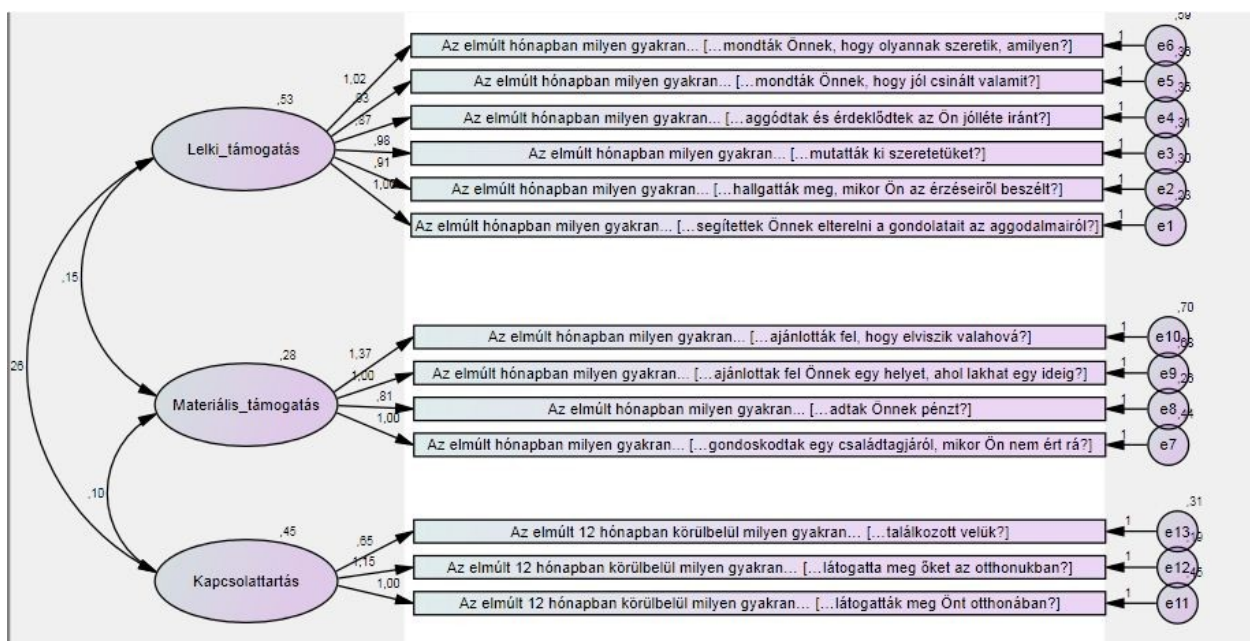
Mutatói a következők: $RMSEA=0,05$, $CFI=0,978$, $TLI=0,971$.

4. ábra - Családdal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

Barátokkal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

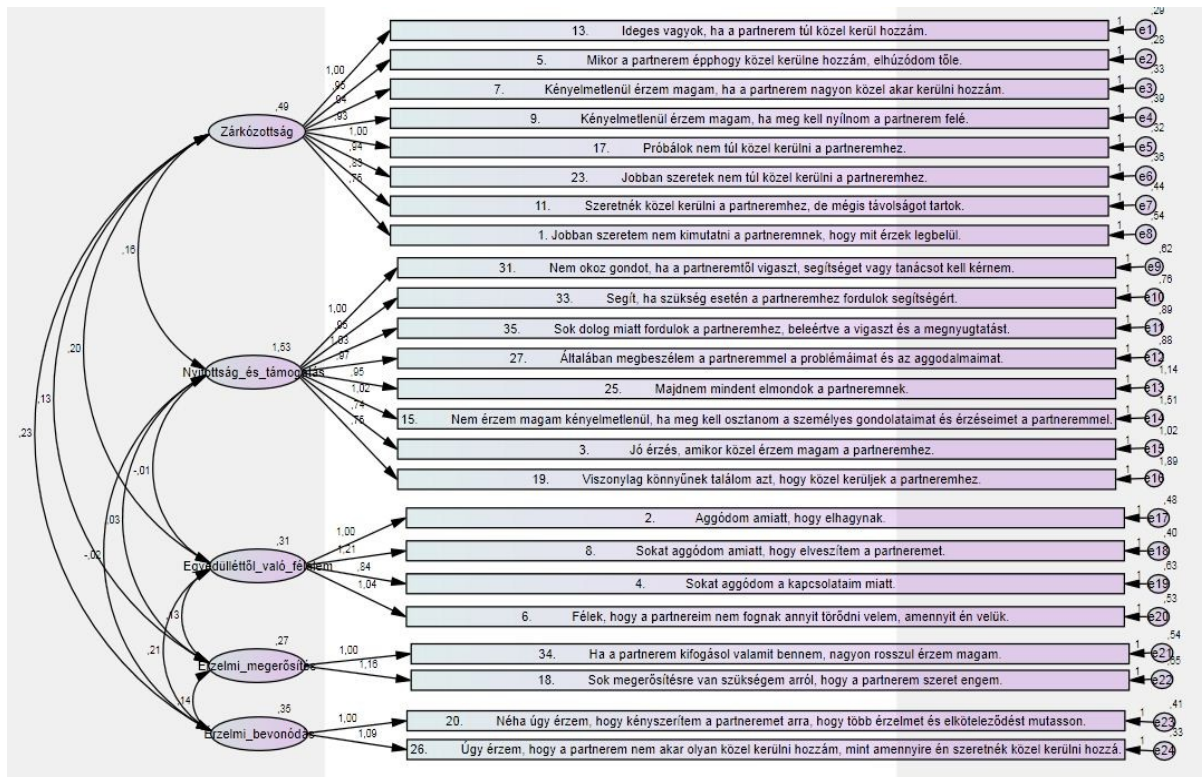
A barátokkal való kapcsolat végső faktorstruktúrája az 5. ábrán látható. Mutatói a következők: RMSEA=0,084, CFI=0,918, TLI=0,896.

5. ábra - Barátokkal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás

Közvetlen Kapcsolatok Élményei

A skála végső faktorstruktúrája, a megerősítő faktoranalízis után a 6. ábrán látható. Statisztikai mutatói a következők: RMSEA=0,052, CFI=0,938, TLI=0,929.

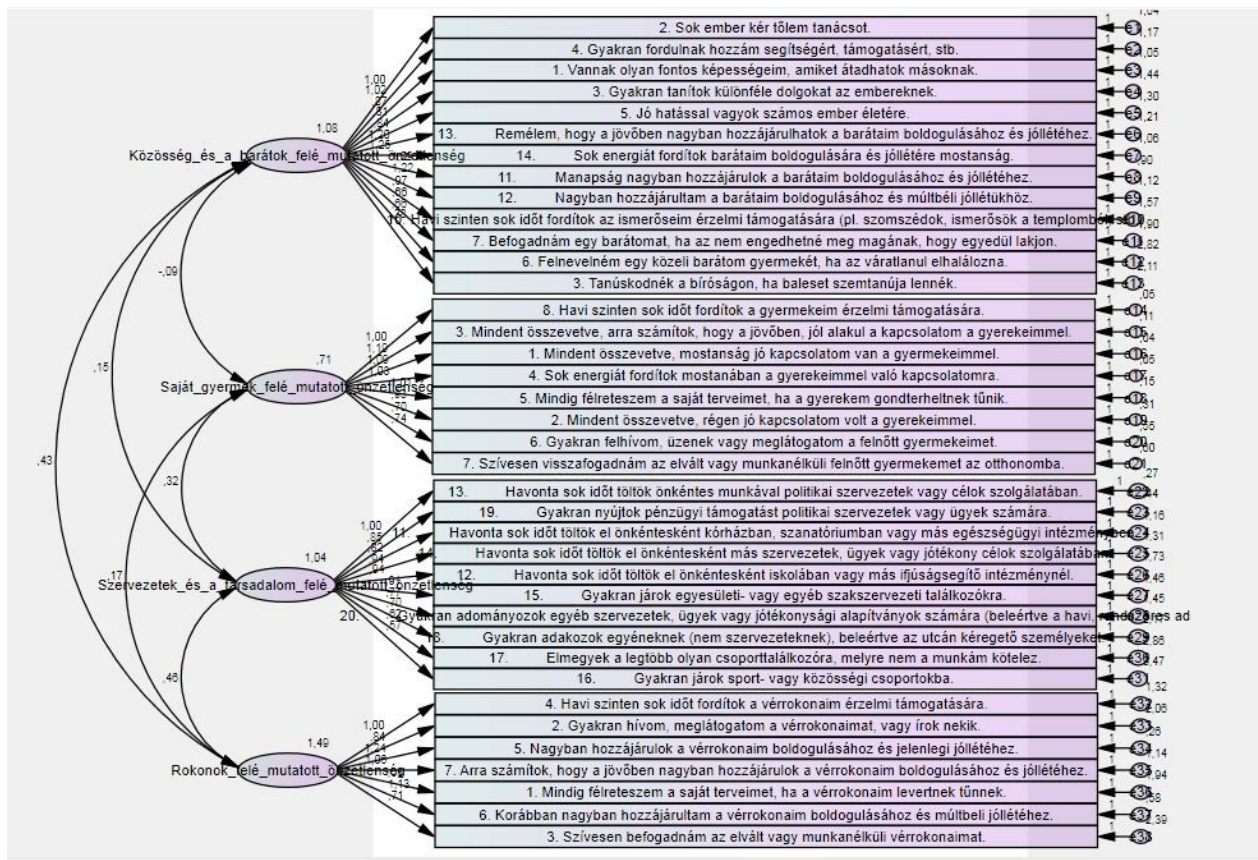

6. ábra - Közvetlen Kapcsolatok Élményei

Altruizmus

Az önzetlenség skálán elvégzett megerősítő faktoranalízis eredménye a 7. ábrán látható.

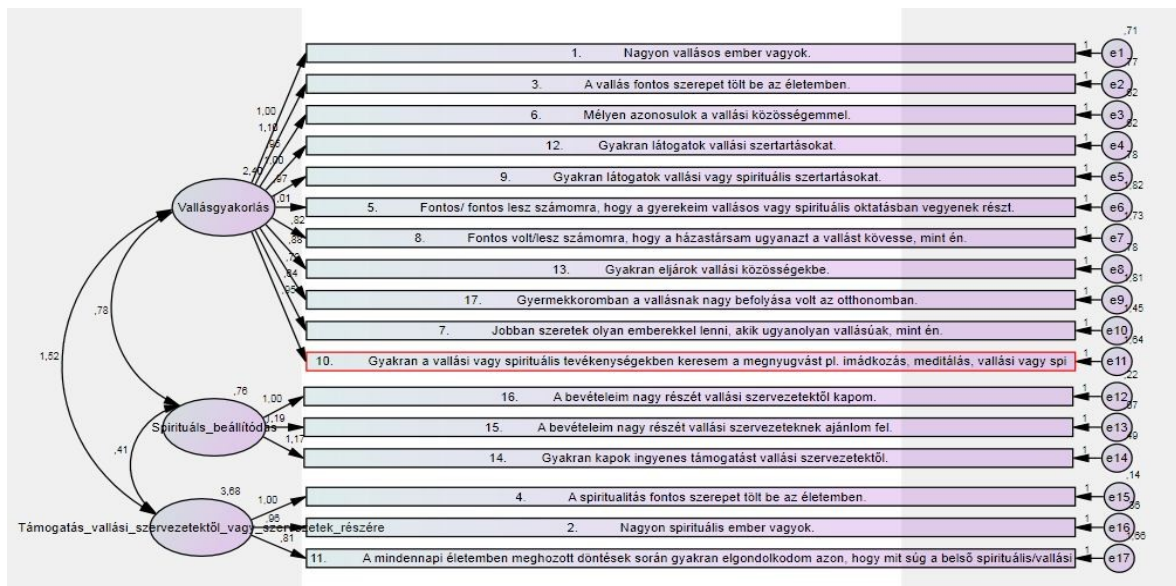
Statisztikai mutatói: RMSEA=0,099, CFI=0,775, TLI=0,760.

7. ábra - Önzetlenség

Vallás

A vallás skála megerősítő faktorelemzés alapján kialakított faktorstruktúrája a 8. ábrán látható. Statisztikai mutatói szerint RMSEA=0,172, CFI=0,810, TLI=0,777.

8. ábra - Vallás

Megvitatás

Módszertani áttekintés

Kutatásunk célja az amerikai The Arizona Life History Battery (ALHB) kérdőív magyar nyelven történő validálásának előtesztelése volt a pszichometriai követelmények tekintetbe vételével. A Figueredo és munkatársai (2007) által kidolgozott tesztbattéria, ahogy azt már a bevezetőben is részleteztük, mérhetővé teszi az életmenet-stratégiát, ezáltal összehasonlíthatóvá téve az egyéni különbségeket – az amerikai battéria tehát alapvetően megbízható, valid kérdőív. Magyar nyelvre történő validálása nem csupán a viselkedésökológia és az evolúciós pszichológia szempontjából fontos, hanem személyiségpszichológiai vizsgálatok eszközeként is jól alkalmazható.

A faktorstruktúra áttekintése

Az amerikai tesztbattéria 8 skálát tartalmaz, azonban a skálákon belüli faktorok nem lettek publikálva, így az egyes skálák dimenzióit mi alakítottuk ki. Egy skála megbízhatóságát pszichometriailag a Cronbach-alfa értékek határozzák meg, amely a faktoranalízis szempontjából is fontosnak bizonyul. Az általunk használt magyar skála faktorainak Cronbach-alfa értékei megfelelőnek bizonyultak.

A magyar ALHB tesztbattéria validálása összesen 199 tétellel indult: 20 tételt a MINI-K, 20 tételt a Megérzés, tervezés és kontroll, 26 tételt a szülőkkal való kapcsolat, 15 tételt a családdal való kapcsolat, 15 tételt a barátokkal való kapcsolat, 36-ot a Közvetlen Kapcsolatok Élményei, 50 tételt az önzetlenség, 17 tételt pedig a vallás skála tartalmazott. Az önzetlenség skálából 1 tétel került kizárásra, majd a feltáró és megerősítő faktoranalízis utáni modellt már csak 166 tétel alkotta, hiszen a tételeket az alacsony faktortöltés vagy magas keresztöltés miatt el kellett távolítani. Az új skálák egy részének RMSEA és CFI értéke már megfelelőek, 0,06 alatti és 0,95 fölötti értéket vett fel. A skálák egy másik része a módszertanilag megfelelő értékhatárt még nem érték el, ez azonban adatbővítés után kiküszöbölhető.

A feltáró faktoranalízis mutatói alapján validnak és megbízhatónak tekinthető a Családdal való kapcsolat és az általuk nyújtott támogatás skála. A többi skálák mutatói tendenciális értékeket vettek fel, így a későbbiekben a további adatfelvétellel bizonyítható a teszt validitása.

Szakirodalmi áttekintés és kapcsolódó témakörök

Az életmenet-stratégia több területen is érdeklődésre tarthat számot. Ezek közé tartozik például a személyiségpszichológia, a viselkedéskökológia, a humánbiológia, az evolúciós pszichológia és a pszichopatológia. Bár kutatásunkban nem az egyéni különbségek mutatóira és elemzésére helyeztük a hangsúlyt, mégis érdemes szót ejteni az életmenet-stratégiával kapcsolatos kutatások konklúzióira.

Rushton (1985) korábban említett kutatásai szerint a gyorsabb életmenet stratégiát alkalmazó egyének feltehetően kiszámíthatatlan környezetben nevelkedtek, kisebb valószínűséggel fordítanak energiát a szomatikus erőfeszítésekre és az utódgondozás területeire, inkább a párosodásba investálják azokat. Jellemző rájuk a gyors és korai szexuális érés, a rövidebb várható élettartam, kisebb testméret, magas reprodukív hajlandóság és alacsony intelligencia. Sok utódnak ad életet, akik közül az alacsony szülői gondozás miatt várhatóan kevesen érik meg a szaporodóképes életkort. A szülő az utódokat kis korkülönbséggel hozza világra. Ezek az egyének olyan pszichoszociális jellemzőkkel rendelkeznek, melyek hozzájárulnak és elősegítik a gyorsabb életmenet stratégia kialakulását; ilyen jellemző lehet az impulzivitás, a rövidtávra szóló gondolkodás, a promiszkuitás (szexuális szabadosság), az alacsony anyai energia beruházása, az egyáltalán nem vagy csak minimálisan jelen lévő apai erőfeszítések, alacsony szociális támogatás, szociális szabályok figyelmen kívül hagyása és magas kockázatvállalás (Gladden et al., 2010).

A lassabb életmenet stratégiát alkalmazó emberek az előzőektől eltérően viszonylag kiszámítható környezetben nevelkedtek. Nagyobb valószínűséggel fordítják erőforrásaikat a szomatikus ráfordításokra és az utódgondozás területeire, de a megfelelő pár kiválasztásra is. Rushton (1985) szerint a lassabb életmenet stratégiát követő egyénekre jellemző a késői szexuális érés, a hosszabb várható élettartam, a nagyobb testméret, a nagyobb immunokompetencia és a magasabb intelligencia. A stabil környezet és a szülői gondoskodás

miatt a csecsemőhalandóság alacsony, így elég kevesebb utódot a világra hoznia és a szülések között több év is eltelhet. Figueredo és munkatársai (2006) a következőkkel egészítették ki a lassú életmenet stratégiára jellemző tulajdonságokat: hosszú távú gondolkodás, monogámia, altruisztikus (támogató) attitűd a közösségek és a társadalom felé, a társadalmi normák betartása, - mint például az együttműködés és a kockázat gondos mérlegelése.

A szülői befektetés mértéke igen nagy hatással van az egyéni életmenet stratégia megválasztására, ezért lehet lényeges a szülőkkel való kapcsolat és tőlük kapott támogatás mérése. A rossz életkörülmények között és az egyszülős családokban felnövő gyermekek számára a gyors életmenet az adaptív stratégia, hiszen a bizonytalan környezet miatt szűkös erőforrásaikat a génjeik továbbörökítésére kell fordítaniuk. A biztos erőforrások és mindkét szülő támogató attitűdje a szomatikus ráfordításnak kedvez, például a gyermek felsőfokú tanulmányokba kezdhet, így erőforrásait növelve késleltetheti a gyermekvállalást.

Az életmenet stratégiák egyéni különbségei úgy tűnik, az alkalmazott páralkotási stratégiákat is befolyásolják. Egy három országra kiterjedő, széleskörű kulturális összehasonlító vizsgálat eredményei szerint a lassabb életmenet stratégiát követő egyének hajlamosabbak mind párkapcsolataikban, mind pedig baráti kapcsolataikban a hozzájuk hasonló jellemzőkkel bíró partnerekkel való kapcsolatalkotásra (Figueredo & Wolf, 2009). Az emberi párválasztási mechanizmusok (pl.: homogámia, komplementaritás) sokat vizsgált kérdésköréhez (például.: Meskó, 2011). Az egyéni életmenet stratégia kapcsolatban áll az egyén szociális szempontból kulcsfontosságú önmagáról alkotott képével is, jobb önértékelés és összességében magasabb észlelt fenotípusos minőség jellemzi a lassabb életmenet stratégiát követő egyéneket (Gladden, Figueredo, & Snyder, 2010).

Az utóbbi évtizedekben szintén széleskörűen kutatott evészavarok jelenségének magyarázatára is kulcsfontosságú eredmény született az egyéni életmenet stratégiákkal való összefüggései vizsgálata során (Salmon, Figueredo, & Woodburn, 2009). Az evolúciós pszichológia által kínált magyarázó elméleteknél (pl.: reprodukív szupresszió, intraszexuális vetélkedés – bővebben lásd Bereczkei, 2003) az evészavarok megjelenésére erősebb hatást gyakorló tényezőnek találták az egyén életmenet stratégiáját. Az gyors életmenet stratégiát követő személyeknél gyakrabban jelennek meg az evészavarok. A szerzők szerint ez annak a következménye, hogy ők neurobiológiailag kevésbé jó kontrollfunkciókkal rendelkeznek, és

ennek következtében kevésbé tudják legátolni az érzelmi késztetéseiket, így az evésre irányuló erős vágyat is. Ebből következően a lassú életmenetet mutató személyek jó kontrollfunkcióiból fakadó mértékletes táplálékfogyasztásával szemben másfajta utat követnek: vagy – a gyógyulni szándékozó alkoholfüggőkhöz hasonlóan – a teljes absztinencia megatartására törekednek (anorexia), vagy pedig a tudatos önkorlátozás időnkénti összeomlásaiból fakadó túlevési rohamok (bulimia) jellemzik őket.

Az előzőekben felsorolt három eredmény csak néhány az utóbbi évek számos érdekes kutatási eredménye közül, de azt ugyanakkor jól mutatják, hogy az egyéni életmenet stratégiák vizsgálata sok új információval szolgálhat az individuális különbségek hátterének feltárására igyekvő biológiai és pszichológiai, interdiszciplináris kiindulású kutatásoknak egyaránt. Ehhez jelenthet egy nagyon jól használható, széles körű információt nyújtó eszköz az Arizona Life History Battery magyar nyelvű változata.

Korlátozások

Bár a skála módszertanilag számos szempontból megfelel a követelményeknek, több tényező is van, amely korlátozza használatát: (1) a skála használatát behatárolja az, hogy a mintában a nők felülreprezentáltak. (2) Az időbeli stabilitás nem került tesztelésre, így ezzel kapcsolatban nem lehet megbízható következtetéseket levonni; nem bizonyított, hogy egy adott személy kétszer ugyanolyan eredményt érne-e el a skálán. (3) Habár ügyeltünk a heterogén mintafelvételre, az egyetemista populáció felülreprezentált, ebből kifolyólag az alanyok nagy részének nincs gyermeke, így az erre vonatkozó tételek megbízhatósága megkérdőjelezhető. Az imént említett korlátozások megszüntetése a jövőbeni kutatásoknak még megbízhatóbb kiindulópontot adhat.

Konklúzió

Összességében az életmenet-stratégia mérése egy sajátos, szakirodalmilag alulreprezentált jelenség. A jelen kutatásban előteszteltünk egy több skálából álló, magyar nyelvű ALHB (Figueredo és munkatársai, 2007) tesztbatteriót, mely részben megfelel számos modern módszertani követelménynek (EFA, CFA, megbízhatósági mutatók).

Felhasznált irodalom

- Anders, S. L., & Tucker, J. S. (2000). Adult attachment style, interpersonal communication competence, and social support. *Personal Relationships*, 7(4), 379-389.
- Barash, D. P. (1982). *Sociobiology and Behavior*, 2nd edition. New York, NY: Elsevier.
- Belsky, J., Steinberg, L., & Draper, P. (1991). Childhood experiences, interpersonal development, and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization. *Child Development*, 62(4), 647-670.
- Belsky, J. (1997). Attachment, mating, and parenting: An evolutionary interpretation. *Human Nature*, 8(4), 361-381.
- Bereczkei, T. (2003). *Evolúciós pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Bereczkei, T., & Csanaky, A. (2001). Stressful family environment, mortality, and child socialisation: Life-history strategies among adolescents and adults from unfavourable social circumstances. *International Journal of Behavioral Development*, 25(6), 501-508.
- Bereczkei, T., & Paál, T. (2010). *A lélek eredete. Bevezetés az evolúciós pszichológiába*. Budapest, Magyarország: Gondolat Kiadói Kör Kft.
- Birkás, B. (2010). Önzetlenség, támogatás, nagylelkűség. In T. Bereczkei & T. Paál (Eds.), *A lélek eredete* (pp. 189-217). Budapest, Magyarország: Gondolat Kiadói Kör Kft.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships*. New York, NY: The Guilford Press.
- Brumbach, B.H., Figueredo, A.J., & Ellis, B.J. (2009). Effects of harsh and unpredictable environments in adolescence on the development of life history strategies: A longitudinal test of an evolutionary model. *Human Nature*, 20, 25–51.
- Chisolm, J. S. (1996). The evolutionary ecology of attachment organization. *Human Nature*, 7(1), 1-38.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI): Professional Manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Draper, P., & Harpeding, H. (1982). Father absence and reproductive strategy: an evolutionary perspective, *Journal of Anthropological Research*, 38(3), 255-273.

- Eisenberg, D. T. A., Campbell, B., MacKillop, J., Dang, D., Lum, J. K., & Wilson, D. S. (2007). Polymorphisms in the dopamine D4 and D2 receptor genes and reproductive and sexual behaviors. *Evolutionary Psychology*, 5(4), 696–715.
- Ellis, B. J. (2004). Timing of pubertal maturation in girls: An integrated life history approach. *Psychological Bulletin*, 130(6), 920-958.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). Manual of the Eysenck personality questionnaire. London, UK: Hodder and Stoughton.
- Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B. H., Sefcek, J. A., Kirsner, B. R., & Jacobs, J. (2005). The K-factor: individual differences in life history strategy. *Personal and Individual Differences*, 39(8), 1349-1360.
- Figueredo, A. J., Sefcek, J. A., & Jones, D. N. (2006). The ideal romantic partner personality. *Personality and Individual Differences*, 41(3), 431–441.
- Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B. H., Schneider, S., Sefcek, J. A. & Tal, I. R. (2006). Consilience and life history theory: From genes to brain to reproductive strategy. *Developmental Review*, 26, 243–275.
- Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B. H., & Schneider, S. M. R. (2007). The K-factor, covitality, and personality: A psychometric test of life history theory. *Human Nature*, 18, 47–73.
- Figueredo, A. J., & Wolf, P. S. A. (2009). Assortative pairing and life history strategy. A cross-cultural study. *Human Nature*, 20, 317-330.
- Giosan, C. (2006). High-K strategy scale: A measure of high-K independent criterion of fitness. *Evolutionary Psychology*, 4, 394–405.
- Gladden, P. R., Figueredo, A. J. & Snyder, B. (2010). Life History strategy and Evaluative Self-Assessment. *Personality and Individual Differences*, 48, 731-735.
- Heinrich, & Carolyn J. (2007). “False or Fitting Recognition? The Use of High Performance Bonuses in Motivating Organizational Achievements.” *Journal of Policy Analysis and Management*, 26(2), 281-304.
- Hill, E. M., Ross, L. T., & Low, B. S. (1997). The role of future unpredictability in human risk-taking. *Human Nature*, 8(4), 287–325.
- Hu, L. & Bentler, P. M. (1999): Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.

- Koski, L. R., & Shaver, P. R. (1997). Attachment and relationship satisfaction across the lifespan. In: Stenberg, R. L., & Hojjat, M. (Eds.) *Satisfaction in close relationships* (pp. 26-55). New York, NY: The Guilford Press.
- MacArthur, R. H., & Wilson, E. O. (1967). *The theory of island biogeography*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mátics, R., & Hoffmann, Gy. (2010). Az evolúcióelmélet alapjai; szelekció, adaptáció. In T. Bereczkei & T. Paál (Eds.), *A lélek eredete* (pp. 40-65). Budapest, Magyarország: Gondolat Kiadói Kör Kft.
- Meskó, N. (2012). *A szépség eredete. Szexuális vonzerő és párválasztás*. Pécs: Pro Pannonia Kiadó.
- Nunnally, J. C. (1978): *Psychometric theory*. McGraw-Hill, Upper Saddle River.
- Olderbak, S. & Figueredo, A. J. (2009). Predicting romantic relationship satisfaction from life history strategy. *Personality and Individual Differences*, 46, 604–610.
- Pianka, E. R. (1970). On r- and K-selection. *The American Naturalist*, 104(940), 592-597.
- Quinlan, R. J. (2003). Father absence, parental care, and female reproductive development. *Evolution and Human Behavior*, 24, 376-390.
- Rushton, J. P. (1985). Differential K theory: The sociobiology of individual and group differences. *Personality & Individual Differences*, 6(4), 441–452.
- Salmon, C., Figueredo, A. J. & Woodburn, L. (2009). *Evolutionary Psychology*, 7(4), 585-600.
- Shennan, S. (2002). *Genes, Memes and Human History*. NY, London: Thames and Hudson Ltd.
- Van Vugt, M., & Van Lange, P. A. M. (2006). The altruism puzzle: Psychological adaptations for prosocial behaviour. In M. Schaller, D. Kenrick, & J. Simpson (Eds.), *Evolution and Social Psychology* (pp. 237-261). New York, NY: Psychology Press.
- Voland, E. (1998). Evolutionary Ecology of Human Reproduction. *Annual Reviews of Anthropology*, 27, 347-374.
- Wang, X. T., Krugel, D. J., & Wilke, A. (2009). Life history variables and risk-taking propensity. *Evolution and Human Behavior*, 30(2), 77-84.
- Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology: the New Synthesis*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Winterhalder, B. & Leslie, P. (2002). Risk-sensitivity fertility: the variance compensation hypothesis. *Evolution and Human Behavior*, 23(1), 59-82.

Zuckerman, M., Kuhlman, D. M., Joireman, J., Teta, P., & Kraft, M. (1993). A comparison of three structural models for personality: The big three, the big five, and the alternative five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(4), 757–768.

Köszönetnyilvánítás

Szeretnénk köszönetet nyilvánítani azoknak a személyeknek, akik munkánkat segítették: Dr. Tisljár Roland témavezetőnknek, Fábián Elzának, Dr. Orosz Gábornak, valamint Turcsik Ádám Bálintné Farkas Gabriellának!

Függelék

1. függelék: Arizona Tesztbattéria

Tisztelt Kitöltő!

A Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetének keretein belül kutatást végzünk az élettörténeti stratégiákra vonatkozóan. Az alábbi kérdőív kitöltése kb. 20 percet vesz igénybe, kérem, segítse munkánkat! A kutatásban való részvétel anonim és önkéntes; az adatait bizalmasan kezeljük és kizárólag tudományos célokra használjuk fel.

Amennyiben szakmai észrevétele lenne a teszttel kapcsolatban, kérem, keresse meg Dr. Tisljár Rolandot a tisljar@gmail.com címen, egyéb észrevételek és kérdések esetén pedig a következő e-mail címek valamelyikére küldje megjegyzéseit: kittikorodi@gmail.com, vagy macsaivillo92@gmail.com!

KITÖLTŐ ADATAI

- Nem: Nő ☐ Férfi ☐
- Születési dátum: _____ év _____ hó _____ nap
- Családi állapot: egyedülálló / kapcsolatban / házas / elvált / özvegy / egyéb: _____
- Iskolai végzettség: kevesebb, mint 8 általános / 8 általános / szakiskola / érettségi / felsőfokú / főiskolai egyetemi
- Gyermekek száma, születési éve: 1. _____, 2. _____, 3. _____, 4. _____
- Hogyan értékelné az általános egészségügyi állapotát? Kérem jelölje az alábbi 5 fokú skálán!
1 2 3 4 5
nagyon beteg nagyon egészséges

- Magasság: ____ cm , testtömeg: ____ kg

Kérem, jelölje, hogy mennyire ért egyet az állításokkal. A válaszokat a táblázat első oszlopában tüntesse fel, az alábbi skálát használva. Ha van olyan állítás, melyre nem tud válaszolni, a „0” skálaértéket válassza.

Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Inkább nem értek egyet	Nem tudom	Inkább egyetértek	Egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
-3	-2	-1	0	1	2	3

MINI-K

	1. Gyakran meg tudom mondani, hogyan fognak alakulni a dolgok.
	2. Próbálom megérteni, hogyan keveredtem egy adott szituációba annak érdekében, hogy rájöjjek, hogyan kezeljem azt.
	3. Gyakran meglátom a rossz helyzetek jó oldalát.
	4. Addig nem adom fel, míg meg nem oldom a problémáimat.
	5. Gyakran készítek terveket a jövőre nézve.
	6. Kerülöm a kockázatvállalást.
	7. Gyermekkoromban szoros és szeretetelli kapcsolatom volt az édesanyámmal.
	8. Gyermekkoromban szoros és szeretetelli kapcsolatom volt az édesapámmal.
	9. Szoros és szeretetelli kapcsolatot ápolok a saját gyermekeimmel.
	10. Szoros és szeretetelli párkapcsolatban élek a szexuális partneremmel.
	11. Egyszerre inkább egy, mint több szexuális kapcsolatot tartanék fenn.
	12. Ahhoz, hogy szexuális kapcsolatot tudjak létesíteni valakivel, szorosan kell kötődnöm hozzá.
	13. Szoros kapcsolatot ápolok a vérrokonaimmal.

	14. A vérrokonaimtól gyakran kapok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.
	15. A vérrokonaimnak gyakran nyújtok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.
	16. Szoros kapcsolatot ápolok a barátaimmal.
	17. A barátaimtól gyakran kapok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.
	18. A barátaimnak gyakran nyújtok érzelmi támogatást és gyakorlati segítséget.
	19. Részt veszek a közösségem életében, melyhez szorosan kötődöm.
	20. Gyakorlom a vallásomat, melyhez szorosan kötődöm.

Kérem, értékelje az alábbi skála szerint, hogy mennyire értesz egyet az alábbi állításokkal. A válaszokat a táblázat első oszlopába tüntesse fel. Azokat az állításokat, melyek nem vonatkoznak Önre, jelölje „0”-val.

Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Részben nem értek egyet	Nem tudom	Részben egyetértek	Egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
-3	-2	-1	0	1	2	3

MEGÉRZÉS, TERVEZÉS ÉS KONTROLL

	1. Képes vagyok elkerülni a kellemetlen helyzeteket, mielőtt bekövetkeznének.
	2. Felismerem a számomra adódó lehetőségeket.
	3. Jól be tudom jósolni, hogy mi fog velem történni.
	4. Rá tudok jönni, hogyan fognak alakulni a dolgok.
	5. A múltam megértése segít abban, hogy rájöjjek, mit tegyek a jövőben.
	6. Miután valami rossz dolog történik, elgondolkozom, hogyan akadályozhattam volna meg.

	7. Próbálom megérteni a velem történt dolgokat.
	8. Mindig vannak utólagos felismeréseim a dolgok végkifejletével kapcsolatban.
	9. Amikor a dolgok nem a terveim szerint alakulnak, akkor a mottóm a következő: „Erős akarat diadalt arat.”
	10. Amikor egy kellemetlen helyzetbe kerülök, mindent megteszek, hogy jobbá tegyem azt.
	11. Még akkor is, ha sok a teendőm, megtalálom a módját annak, hogy elvégezzem az összeset.
	12. Mikor problémákkal kerülök szembe, nem adom fel, míg meg nem oldom őket.
	13. Ritkán adom fel, amit csinállok, még ha a dolgok nehezzé is válnak.
	14. Úgy vélem, hogy általában egy nehéz szituációból is tanulok valami fontosat.
	15. Amikor rossz helyzetbe kerülök, az segítséget nyújt abban, hogy más szemszögből nézzem a dolgokat.
	16. Általában meglátom a helyzet jó oldalát, még akkor is, ha úgy tűnik, minden rosszul alakul.
	17. Még a legrosszabb szituációkban is tudok találni valami pozitívat.
	18. Szeretek előre tervezni.
	19. Tudom, hogy mit akarok az élettől.
	20. Hasznosnak tartom közeljövőre vonatkozó célok kitűzését.

Kérem, értékelje a biológiai szüleinek (nem örökbefogadó vagy mostoha szülő) jellemeit; hogyan viselkedtek, mikor Ön gyermek volt! (Ha nem tud választ adni egy állításra, pl. nem volt kapcsolata a biológiai édesapjával, akkor kérem legyen a válasza 0!)

- 0- Egyáltalán nem**
- 1- Kicsit**
- 2- Valamennyire**
- 3- Nagyon**

ANYÁVAL/APÁVAL VALÓ KAPCSOLAT MINŐSÉGE

		Anya		Apa
--	--	-------------	--	------------

Mennyire értették meg az Ön problémáit és aggodalmait?	1		14	
Mennyire tudta bizalmába fogadni őket az Önt aggasztó dolgokat illetően?	2		15	
Mennyi szeretetet és gyengédséget nyújtottak Önnek?	3		16	
Mennyi időt és figyelmet fordítottak Önre, amikor szüksége volt rá?	4		17	
Mekkora erőfeszítéseket tettek azért, hogy gondoskodjanak Önről és megfelelő nevelésben részesítsék?	5		18	
Mennyire voltak szigorúak a szülei által felállított szabályok?	6		19	
Mennyire voltak következetesek a szabályok betartatásával?	7		20	
Milyen szigorúan büntették Önt?	8		21	
Milyen mértékben akadályozták olyan tevékenységekben, melyek más, a környezetében élő, Önnel egykorú gyerekek megtehettek?	9		22	
Mennyire várták el Öntől, hogy minden tevékenységében a legjobbat hozza ki magából?	10		23	
Mennyit tanítottak Önnek az életről?	11		24	
Mennyire voltak nagylelkűek és segítőkészek a családon kívüli személyekkel?	12		25	
Mennyire voltak nyitottak és barátságosak a családon kívüli személyekkel?	13		26	

A következő kérdések a vérrokonaival (pl. biológiai szülők, testvérek, nagynénik, nagybácsik, unokatestvérek) és a barátaival, illetve a velük eltöltött idővel kapcsolatosak. (Ha egy kérdés nem vonatkozik Önre, pl. nem volt kapcsolata a vérrokonaival, jelöljön „0”-t!)

0- Soha

1- Néha

- 2- Esetenként
3- Sokszor

KAPCSOLAT A CSALÁDDAL ÉS A BARÁTOKKAL

Az elmúlt 12 hónapban körülbelül milyen gyakran...		Rokonok		Barátok
...találkozott velük?	1		6	
...látogatták meg Önt otthonában?	2		7	
...látogatta meg őket az otthonukban?	3		8	
... találkozott velük más helyszínen (pl. egy parkban, egy bárban, egy buliban)?	4		9	
...beszélt velük telefonon vagy kommunikált az Interneten keresztül?	5		10	

A következő kérdések a segítségadás különböző formáira vonatkoznak. Milyen gyakran segített Önnek egy családtag vagy barát a következő módokon?

- 0- Soha
1- Néha
2- Esetenként
3- Sokszor

CSALÁD ÉS BARÁTOK ÁLTAL NYÚJTOTT TÁMOGATÁS

Az elmúlt hónapban milyen gyakran...		Rokonok		Barátok
...segítettek Önnek elterelni a gondolatait az aggodalmairól?	1		21	
...mondták Önnek, hogy jól csinált valamit?	2		22	
...mondták Önnek, hogy olyannak szeretik, amilyen?	3		23	
...adtak Önnek pénzt?	4		24	
...mutatták ki szeretetüket?	5		25	
...ajánlották fel, hogy elviszik valahová?	6		26	
...hallgatták meg, mikor Ön az érzéseiről beszélt?	7		27	

...aggódtak és érdeklődtek az Ön jólléte iránt?	8		28	
...gondoskodtak egy családtagjáról, mikor Ön nem ért rá?	9		29	
...ajánlottak fel Önnek egy helyet, ahol lakhat egy ideig?	10		30	

A következő állítások a párkapcsolatára vonatkoznak. A kérdések megválaszolásakor ne a jelenlegi párkapcsolatára gondoljon, hanem arra, hogy Ön általában hogyan éli meg ezeket a kapcsolatokat.

Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Részben nem értek egyet	Nem tudom	Részben egyetértek	Egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
-3	-2	-1	0	1	2	3

KÖZVETLEN KAPCSOLATOK ÉLMÉNYEI

1.	Jobban szeretem nem kimutatni a partneremnek, hogy mit érzek legbelül.
2.	Aggódok amiatt, hogy elhagynak.
3.	Jó érzés, amikor közel érzem magam a partneremhez.
4.	Sokat aggódok a kapcsolataim miatt.
5.	Mikor a partnerem épphogy közel kerülne hozzám, elhúzódom tőle.
6.	Félek, hogy a partnereim nem fognak annyit törődni velem, amennyit én velük.
7.	Kényelmetlenül érzem magam, ha a partnerem nagyon közel akar kerülni hozzám.
8.	Sokat aggódok amiatt, hogy elveszítem a partneremet.
9.	Kényelmetlenül érzem magam, ha meg kell nyílnom a partnerem felé.

	10. Gyakran vágyok arra, hogy a partnerem érzései olyan erősek legyenek irántam, mint az én érzéseim iránta.
	11. Szeretnék közel kerülni a partneremhez, de mégis távolságot tartok.
	12. Gyakran szeretnék teljesen eggyé válni az aktuális partneremmel, de ez néha elijeszti őt.
	13. Ideges vagyok, ha a partnerem túl közel kerül hozzám.
	14. Félek az egyedüllétől.
	15. Nem érzem magam kényelmetlenül, ha meg kell osztanom a személyes gondolataimat és érzéseimet a partneremmel.
	16. A fokozott közelség iránti vágyam néha elijeszti az embereket.
	17. Próbálok nem túl közel kerülni a partneremhez.
	18. Sok megerősítésre van szükségem arról, hogy a partnerem szeret engem.
	19. Viszonylag könnyűnek találom azt, hogy közel kerüljek a partneremhez.
	20. Néha úgy érzem, hogy kényszerítem a partneremet arra, hogy több érzelmet és elköteleződést mutasson.
	21. Nehezem engedem meg magamnak, hogy függjek a partneremtől.
	22. Ritkán aggódom amiatt, hogy elhagynak.
	23. Jobban szeretek nem túl közel kerülni a partneremhez.
	24. Ha a partnerem nem mutat érdeklődést irántam, kiborulok és mérges leszek.
	25. Majdnem mindent elmondok a partneremnek.
	26. Úgy érzem, hogy a partnerem nem akar olyan közel kerülni hozzám, mint amennyire én szeretnék közel kerülni hozzá.
	27. Általában megbeszélem a partneremmel a problémáimat és az aggodalmaimat.
	28. Amikor nem vagyok párkapcsolatban, valamennyire nyugtalannak és bizonytalannak érzem magam.
	29. Nem zavar, ha függök a partneremtől.
	30. Feszültté válok, ha a partnerem nincs annyit a közelemben, amennyit én szeretném.
	31. Nem okoz gondot, ha a partneremtől vigaszt, segítséget vagy tanácsot kell kérnem.
	32. Feszült leszek, ha a partneremet nem tudom elérni, amikor szükségem van rá.

	33. Segít, ha szükség esetén a partneremhez fordulok segítségért.
	34. Ha a partnerem kifogásol valamit bennem, nagyon rosszul érzem magam.
	35. Sok dolog miatt fordulok a partneremhez, beleértve a vigaszt és a megnyugtatót.
	36. Zokon veszem, ha a partnerem nélkülem tölti az idejét.

Kérem, jelölje, mennyire ért vagy nem ért egyet a következő állításokkal. Ha a kérdés nem vonatkozik Önre, vagy nincs gyermeke, kérem, jelöljön „0”-t!

Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Részből nem értek egyet	Nem tudom	Részből egyetértek	Egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
-3	-2	-1	0	1	2	3

GYERMEKEIM FELÉ MUTATOTT ÖNZETLENSÉG

	1. Mindent összevetve, mostanság jó kapcsolatom van a gyermekeimmel.
	2. Mindent összevetve, régen jó kapcsolatom volt a gyerekeimmel.
	3. Mindent összevetve, arra számítok, hogy a jövőben, jól alakul a kapcsolatom a gyerekeimmel.
	4. Sok energiát fordítok mostanában a gyerekeimmel való kapcsolatomra.
	5. Mindig félreteszem a saját terveimet, ha a gyerekeim gondterhelteknek tűnik.
	6. Gyakran felhívom, üzenek vagy meglátogatom a felnőtt gyermekeimet.
	7. Szívesen visszafogadnám az elvált vagy munkanélküli felnőtt gyermekemet az otthonomba.
	8. Havi szinten sok időt fordítok a gyermekeim érzelmi támogatására.

ROKONSÁG FELÉ MUTATOTT ÖNZETLENSÉG

	1. Mindig félreteszem a saját terveimet, ha a vérrokonaim levertnek tűnnek.
	2. Gyakran hívom, meglátogatom a vérrokonaimat, vagy írok nekik.
	3. Szívesen befogadnám az elvált vagy munkanélküli vérrokonaimat.
	4. Havi szinten sok időt fordítok a vérrokonaim érzelmi támogatására.
	5. Nagyban hozzájárulok a vérrokonaim boldogulásához és jelenlegi jóllétéhez.
	6. Korábban nagyban hozzájárultam a vérrokonaim boldogulásához és múltbeli jóllétéhez.
	7. Arra számítok, hogy a jövőben nagyban hozzájárulok a vérrokonaim boldogulásához és jóllétéhez.

Kérem, jelölje, mennyire ért vagy nem ért egyet a következő állításokkal. Ha a kérdés nem vonatkozik Önre, kérem, jelöljön „0”-t!

Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Részből nem értek egyet	Nem tudom	Részből egyetértek	Egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
-3	-2	-1	0	1	2	3

BARÁTOK FELÉ MUTATOTT ÖNZETLENSÉG

	1. Vannak olyan fontos képességeim, amiket átadhatok másoknak.
	2. Sok ember kér tőlem tanácsot.
	3. Gyakran tanítok különféle dolgokat az embereknek.
	4. Gyakran fordulnak hozzám segítségért, támogatásért, stb.
	5. Jó hatással vagyok számos ember életére.
	6. Felnevelném egy közeli barátom gyermekét, ha az váratlanul elhalálozna.

	7. Befogadnám egy barátomat, ha az nem engedhetné meg magának, hogy egyedül lakjon.
	8. Gyakran adtam kölcsön pénzt egy szűkölködő barátunknak, még akkor is, ha emiatt én magam is nehezebb anyagi helyzetbe kerültem.
	9. Akkor sem mondanám le a barátaimmal való találkozót, ha a munkahelyemen arra kérnének (de nem köteleznének), hogy túlórázzak.
	10. Havi szinten sok időt fordítok az ismerőseim érzelmi támogatására (pl. szomszédok, ismerősök a templomból, stb.)
	11. Manapság nagyban hozzájárulok a barátaim boldogulásához és jóllétéhez.
	12. Nagyban hozzájárultam a barátaim boldogulásához és múltbéli jóllétükhöz.
	13. Remélem, hogy a jövőben nagyban hozzájárulhatok a barátaim boldogulásához és jóllétéhez.
	14. Sok energiát fordítok barátaim boldogulására és jóllétére mostanság.

Kérem, jelölje, mennyire ért vagy nem ért egyet a következő állításokkal. Ha a kérdés nem vonatkozik Önre, kérem, jelöljön „0”-t!

Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Részből nem értek egyet	Nem tudom	Részből egyetértek	Egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
-3	-2	-1	0	1	2	3

A KÖZÖSSÉG FELÉ MUTATOTT ÖNZETLEN VISELKEDÉS

	1. Egyedi hozzájárulásokat tettem a társadalom működéséhez.
	2. Jól tájékozott vagyok a belföldi híreket és a társadalmi ügyeket illetően.
	3. Tanúskodnék a bíróságon, ha baleset szemtanúja lennék.
	4. Általában szavazok a helyi és az országos választásokon.
	5. Többet dolgozok, mint amennyit a legtöbb ember dolgozna az én munkakörömben.
	6. Keményen dolgoznék a munkámban, még akkor is, ha nem kedvelném vagy nem tisztelném a felettesem / munkaadóm.
	7. Hajlandó lennék több egészségügyi hozzájárulást fizetni azért, hogy mindenki részesülhessen egészségügyi ellátásban.
	8. Gyakran szánok időt vagy pénzt általam támogatott társadalmi ügyekre.

	9. Ha megkérnének, gyűjtenék adományokat szívbetegek és rákos megbetegedések kutatására.
	10. Megszavaznék egy nálam rosszabbul élőket segítő törvényt, még akkor is, ha több adót kellene fizetnem.
	11. Havonta sok időt töltök el önkéntesként kórházban, szanatóriumban vagy más egészségügyi intézményben.
	12. Havonta sok időt töltök el önkéntesként iskolában vagy más ifjúságsegítő intézménynél.
	13. Havonta sok időt töltök önkéntes munkával politikai szervezetek vagy célok szolgálatában.
	14. Havonta sok időt töltök el önkéntesként más szervezetek, ügyek vagy jótékony célok szolgálatában.
	15. Gyakran járok egyesületi- vagy egyéb szakszervezeti találkozókra.
	16. Gyakran járok sport- vagy közösségi csoportokba.
	17. Elmegyek a legtöbb olyan csoporttalálkozóra, melyre nem a munkám kötelez.
	18. Gyakran adakozok egyéneknek (nem szervezeteknek), beleértve az utcán kéregető személyeket.
	19. Gyakran nyújtok pénzügyi támogatást politikai szervezetek vagy ügyek számára.
	20. Gyakran adományozok egyéb szervezetek, ügyek vagy jótékonyági alapítványok számára (beleértve a havi, rendszeres adományokat is).

Kérem, jelölje, mennyire ért vagy nem ért egyet a következő állításokkal. Ha a kérdés nem vonatkozik Önre, kérem, jelöljön „0”-t!

Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Részből nem értek egyet	Nem tudom	Részből egyetértek	Egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
-3	-2	-1	0	1	2	3

VALLÁS

	1. Nagyon vallásos ember vagyok.
	2. Nagyon spirituális ember vagyok.
	3. A vallás fontos szerepet tölt be az életemben.
	4. A spiritualitás fontos szerepet tölt be az életemben.
	5. Fontos/ fontos lesz számomra, hogy a gyerekeim vallásos vagy spirituális oktatásban vegyenek részt.

	6. Mélyen azonosulok a vallási közösséggel.
	7. Jobban szeretek olyan emberekkel lenni, akik ugyanolyan vallásúak, mint én.
	8. Fontos volt/lesz számomra, hogy a házastársam ugyanazt a vallást kövesse, mint én.
	9. Gyakran látogatok vallási vagy spirituális szertartásokat.
	10. Gyakran a vallási vagy spirituális tevékenységekben keresem a megnyugvást pl. imádkozás, meditálás, vallási vagy spirituális szertartás látogatása, vagy vallási/spirituális tanítóval való beszélgetés.
	11. A mindennapi életemben meghozott döntések során gyakran elgondolkodom azon, hogy mit sug a belső spirituális/vallási énem.
	12. Gyakran látogatok vallási szertartásokat.
	13. Gyakran eljárak vallási közösségekbe.
	14. Gyakran kapok ingyenes támogatást vallási szervezetektől.
	15. A bevételeim nagy részét vallási szervezeteknek ajánlom fel.
	16. A bevételeim nagy részét vallási szervezetektől kapom.
	17. Gyermekkoromban a vallásnak nagy befolyása volt az otthonomban.

Köszönjük, hogy a kérdőív kitöltésével hozzájárult a kutatás eredményességéhez!